

De Gentse lijnwaadmarkt en linnenhandel in de XVIIe eeuw

door

J. BASTIN

In de historische literatuur werd de XVIIe eeuw tot in een recent verleden voorgesteld als een tijd van economisch verval. Ook wat Gent in het bijzonder betreft werd deze stelling voorgehouden.

Nochtans verschenen er tot nog toe geen grondige studies betreffende de verschillende takken van de XVIIe eeuwse Gentse textielindustrie¹. In algemene werken, en meer speciaal in Sabbe's standaardwerk over de Belgische vlasnijverheid, wordt weliswaar terloops gehandeld over de Gentse linnenindustrie en -handel, maar een grondige studie ontbreekt. Een paar losse gegevens werden reeds verstrekt door L. Varlez, „Les salaires dans l'industrie gantoise, II, Industrie de la filature du lin”, (Brussel, 1901) en door Prof. Dr. H. Van Werveke in zijn „Gent, schets van een sociale geschiedenis”.

Wij hopen in de volgende bladzijden de sluier op te lichten die nog hangt over de Gentse linnenindustrie en -handel in de XVIIe eeuw en zodoende een bijdrage te leveren tot de economische geschiedenis van de zgn. „Ongelukseeuw”.

DE KWANTITATIEVE BETEKENIS VAN DE GENTSE LIJNWAAD- MARKT VAN OMSTREEKS 1600 TOT 1713.

§ 1. De heropbloei van de linnenindustrie en -handel te Gent en omstreken na de crisis van het einde der XVIe eeuw.

Bij de aanvang van de zeventiende eeuw kende de vlasindustrie een herleving, waaraan de industriële heropbeuringspolitiek niet helemaal vreemd was.

Door toedoen van Albrecht werden er opnieuw officiële handelsbetrekkingen met Frankrijk, Holland en Engeland aangeknoopt, wat een gunstige invloed had op de Vlaamse linnenindustrie. Ook de omzet met Spanje — gedurende de oorlogen door Franse en Engelse kapers verstoord — werd genormaliseerd. De heropleving kan echter niet volledig aan de aartsher-

(1) Onlangs werd een algemeen overzicht bezorgd door J. Craeybeckx, *Les industries d'exportation dans les villes Flamandes au XVIIe siècle, particulièrement à Gand et à Bruges*, in Studi in onore di Amintore Fanfani, dl. IV, Milaan, 1962, pp. 411-468. Over de korte bloei van de Gentse tapijtnijverheid, cf. E. Duverger, *Jan, Jacques en Frans de Moor, tapijtwevers en tapijthandelaars te Oudenaarde, Antwerpen en Gent (1560-1680)*, Gent, 1960.

togen toegeschreven worden. De linnenindustrie was reeds vóór het plaatsen van de Zuidelijke Nederlanden onder de soevereiniteit van Albrecht en Isabella (mei 1598), het dode punt van de crisis te boven gekomen². Eens de crisis opgeslorpt, overtrof de linnenindustrie geleidelijk haar vorige luister. De buitengewone XVIIe eeuwse opbloei van de lijnwaadmarkten te Oudenaarde en Kortrijk komt duidelijk tot uiting in het werk van Sabbe over de Belgische vlasnijverheid³.

Voor Gent zijn er voor het eerste kwart der XVIIe eeuw geen cijfers voorhanden. Toch kan men uit een aantal gegevens afleiden, dat ook hier de markt terug in expansie was.

Eerste feit dat wijst op de herleving van de Gentse lijnwaadmarkt was het opsloppen van de Eeklose markt. In 1618 vroeg Eeklo toelating om de Gentse el te adopteren: een duidelijke aanwijzing, dat de Eeklose en omliggende weverij in feite door Gent werd gedraineerd⁴.

Naast het uitschakelen van Eeklo zijn er nog andere elementen, die wijzen op een opbloei van de Gentse markt.

Sinds 1599-1600 werd het stukgeld op het inkomend linnen — voorheen met het stukgeld op andere waren gecomptabiliseerd⁵ — afzonderlijk verpacht. Tot in 1599 bedroeg het invoerrecht 1 groot Vlaams⁶, doch vanaf 1599/1600 dienden er 3 groten betaald te worden „op elck lijnlaecken alhier van buyten ter marct innecomende”⁷, onrechtstreekse aanwijzing dat de markt terug in expansie was. Bij de linnenkooplui stond de Gentse markt hoger aangeschreven dan deze van Oudenaarde of Kortrijk⁸. Ook de wevers uit de omgeving van Kortrijk, Oudenaarde en andere steden bezochten bij voorkeur de Gentse markt „florerende Gods lof boven alle andere marcten van gheheel 't Nederlant”⁹.

Een rekwest in 1603 door het neringbestuur aan de stadsmagistraat gericht toont dat de linnenweverij te Gent zelf de crisis van het einde der XVIIe eeuw niet alleen had overleefd, maar er opnieuw de voornaamste nijverheidstak was¹⁰.

Een typisch detail dat op expansiewil wijst, is de reden waarom de Gentse magistraat in 1603 besloot het lijnwaad terug aan een meetraam te meten¹¹. Als standaard-el werd de ruwe lijnwaad-el gebruikt¹², die ophing aan een ketting in het Sint-Janshuis op de veemarkt. De kooplui stonden

(2) E. Sabbe, *De Belgische Vlasnijverheid. I. De Zuidnederlandse vlasnijverheid tot het Verdrag van Utrecht (1713)*. (Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren, afl. 95, Brugge, 1943), pp. 329-346.

(3) E. Sabbe, *op. cit.*, I, p. 334 en 339. Vergeleken bij het hoogste peil uit de XVIIe eeuw, hadden de lijnwaadmarkten van Kortrijk en Oudenaarde vóór het midden van de XVIIe eeuw hun omzet reeds ruim verdubbeld.

(5) S.A.G., reeks 400, nr. 108, stadsrekening over 1599, f° 2 v°.

(6) S.A.G., reeks 93 EE, voorgelaten, f° 219 v°.

(7) S.A.G., reeks 93/31, voorgelaten, 1601, september 8.

(8) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19/5, 1603.

(9) *Ibid.*, eod. loco.

(10) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82, 1603.

(11) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19/5: Om bedrog bij het meten te voorkomen werd opnieuw het meetraam ingevoerd.

(12) De ruwe lijnwaad-el = 765 mm.

erop dat het linnen naar de maat van deze el gemeten zou worden, omdat deze niet alleen in de Nederlanden, maar ook in Spanje, Italië, Engeland en Duitsland bekend was.

De handel had aldaar, zo beweerden zij, „van over soo groote menichte van jaeren zulck een vasten standt ende voet ghenomen”, dat geen verandering mocht aangebracht worden in de manier van meten, daar dit tot verwarring zou kunnen leiden¹³.

Naast de activiteit van de Gentse markt en de opbloeiende linnenweverij, ontwikkelde zich nu ook de bleekindustrie.

De blekers namen echter geen vrede meer met het stukloon hen door de linnenkooplui betaald. Ze wilden vergoed worden overeenkomstig het werkelijk geleverde werk. In een verzoekschrift gericht aan de stadsmagistraat, vroegen ze derhalve de lengte der lakens te beperken tot 55 el, omdat ze zwaar benadeeld werden, wanneer langere lakens ter markt mochten verschijnen¹⁴. Om een beperking der lengte te bekomen, hielden de linnenkooplui echter volgende redenering: zo dit gebeurde, dan zouden vele landslieden, die gewoon waren de Gentse markt te bezoeken, „ieghenwoordich wesende de principaelste ende meest florerende merct van gheheel 't Nederlant”, zonder twijfel elders hun lakens aan de man gaan brengen. De plattelandswevers hadden er immers belang bij hun stukken zo lang mogelijk te weven, daar het recht, door de stad op het inkomend linnen geheven, niet berekend werd per el, doch per stuk. Daar het verzoek der wevers en blekers schadelijk was voor het algemeen welzijn en voor de kooplui in het bijzonder, werd het verworpen¹⁵. In de ogen van de stadsmagistraat primeerden immers de belangen van de kooplui, aangezien zij voor de afzet zorgden. Hierdoor werd de hoop van de linnenwevers-loonarbeiders en blekers op een verbetering van hun lot en op normalere arbeidsvoorwaarden beschaamd.

Dat de Gentse lijnwaadmarkt reeds bij de aanvang der XVIIe eeuw haar plaats op de Europese markt heroverde en een van de belangrijkste, zoniet de voornaamste lijnwaadmarkt van gans de Nederlanden was, blijkt, hopen we, voldoende uit de zopas verstrekte gegevens.

Sindsdien groeide de Gentse linnenhandel dermate dat het zakencijfer in 1660-'61 ruim verdubbeld was vergeleken met dat van 1629-'30. In 1660-'61 bedroeg de publieke verpachting van het invoerrecht 751 lb. gr., wat een productie van minimum 60.000 stuks vertegenwoordigt; in 1629-'30 bracht dezelfde pacht prijs de stad slechts 300 lb. gr. op, wat gelijk staat met 24.000 stuks. Het lijdt geen twijfel dat ook de Gentse stedelijke linnenindustrie deel had aan de algemene opbloei.

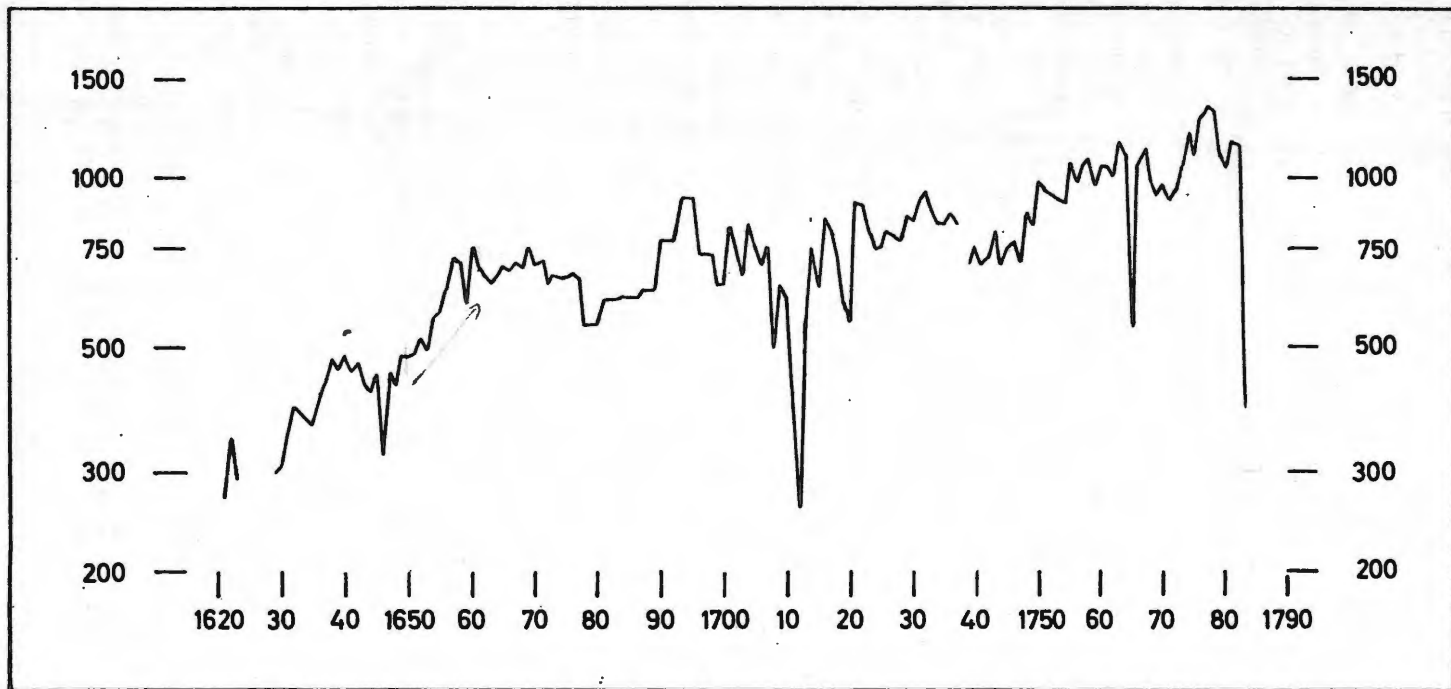
§ 2. De ontwikkeling van de Gentse lijnwaadmarkt tot 1664.

De herleving, die de Gentse linnenhandel na de crisis kenmerkte, zette zich door tot een nooit te voren geëvenaarde bedrijvigheid. Deze merkwaardige opgang blijkt overduidelijk uit de reeds vermelde pacht prijzen, die

(13) S.A.G., reeks 154 bis, 19/5; 1603.

(14) *Ibid.*, eod. loco.

(15) S.A.G., reeks 154 bis, nr 19/5, 1603.

Evolutie van de jaarlijkse pachtprijs (1622-1700) en van de werkelijke opbrengst van het recht geïnd op de lijnwaadlakens (1700-1783) binnen Gent gebracht. (In ponden groot).

de marktbeving en de conjunctuur op lange afstand belichten.

Hoewel we over het zakenvolume van de stedelijke linnenproductie niet ingelicht zijn, kunnen we, dank zij de publieke verpachting van het recht op het inkomend linnen¹⁶, de allure van de Gentse markt vanaf 1622-'23 toch duidelijk weergeven. Men verlieze echter nooit uit het oog, dat deze pacht prijs niet toelaat de volledige omzet te kennen.

Het jaarlijks bedrag van het pachtgeld hebben we in curve gebracht, wat de karakteristieken van deze evolutie duidelijker doet uitkomen. De curve vertoont twee opvallend verschillende fasen: een eerste stijgend van 1630 tot 1661; een tweede tamelijk stabiel tot omstreeks 1740/50.

In de eerste periode neemt de stijging, vooral tussen 1630 en 1640, een sterke vlucht, vervolgens heeft men een betrekkelijke stabiliteit tot in 1650. Van 1650 tot 1661 kent de Gentse lijnwaadmarkt haar sterkste ontwikkeling.

In de tweede periode, die over het algemeen tamelijk stabiel is, doet zich nochtans een daling voor tot in 1681, waarna een sterke stijging merkbaar wordt tot 1696; vervolgens weer een baisse tot omstreeks 1712, gevolgd door een geleidelijke hausse tot 1740/50.

Het valt echter ook op, dat sterke inzinkingen de evolutie in beide periodes onderbreken, nl. in 1647, 1678/80, 1708 en 1712. Bij deze vier dieptepunten zullen we straks nog even blijven stilstaan.

De expansie van de Gentse lijnwaadmarkt en de constante stijging van de productie sedert het begin der XVIIe eeuw, werden overwegend door de afzet in Spanje beïnvloed. In 1636 verzonden van uit Gent 32 kooplieden lijnwaad naar Spanje. De Gentse linnenexport naar dit land bedroeg toen minimum 20.544 stuks, op een totaal van minimum 29.200 ter markt verschenen! Daarenboven werden er nog 4.147 stuks kant en 4.900 pond garen naar Spanje uitgevoerd¹⁷. In 1636 gingen de Gentse linnenzendingen nagenoeg uitsluitend over Duinkerken via Dover naar Spanje¹⁸.

De economische betrekkingen met Spanje waren voor de Gentse linnenkooplui van essentieel belang. Niet alleen de Spaanse markt, doch ook haar koloniaal verlengstuk stond voor onze nijverheid open¹⁹. Toen echter ook Hollands linnen via de Zuidelijke Nederlanden naar Spanje werd uitgevoerd, verbood de Spaanse overheid op 11 juni 1623 de invoer van de meeste Zuidnederlandse handelswaren. Na een heftig protest werd het invoerverbod van Gents, Kortrijks en Rijsels lijnwaad en twijngaren echter

(16) Concrete gegevens betreffende de linnenproductie binnen de stad zelf ontbreken volkomen. Over de plattelandproductie die op de Gentse markt verhandeld werd, licht de publieke verpachting van het invoerrecht ons in, welke vanaf 1629 regelmatig voorkomt in de stadsrekeningen. Cf. S.A.G., reeks 400.

(17) S.A.G., reeks 154 bis nr. 5, 1636. De Spaanse attestaties zijn een graadmeter, niet alleen voor het aandeel der verschillende kooplui in de linnenuitvoer naar Spanje, maar ook voor de aard der goederen en hun bestemming. In deze fabricagegetuigschriften wordt uitdrukkelijk verklaard, dat het naar Spanje verzonden linnen gefabriceerd werd „te Ghendt ofte daeromtrent“.

(18) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 5.

(19) Cf. *infra*.

opgeheven²⁰. In 1632 gaf de koning nogmaals opdracht de Zuidnederlandse producten, vergezeld van het vereiste certificaat, zonder moeilijkheden toe te laten²¹. Onder deze wisselvalligheden heeft de Gentse linnenhandel niet geleden: de opbrengst van het invoerrecht steeg immers gestadig²².

Het hervatten van de strijd tussen Spanje en Frankrijk, — tijdens de Dertigjarige Oorlog — bevorderde de Gentse linnenexport. Toen Filips IV op 9 juni 1635 de handel verbood met Frankrijk en bijzonder de import van Frans linnen voor Amerika bestemd, beval hij tegelijk het tekort met Zuidnederlands lijnwaad aan te vullen²³. De opbrengst van de Gentse lijnwaadrechten ondervond er de gunstige weerslag van. Zij sprong van 365 lb. gr. (1635/36) tot 431 lb. gr. in 1637/38; 471 lb. gr. in 1638/39 en 475 lb. gr. in 1640²⁴.

Met de bezetting van Kortrijk (29 juni 1646) steeg het pachtgeld tot 499 lb. gr. Ongetwijfeld werd een deel van de plattelandproductie, dat normaal op de Kortrijkse markt verscheen, toen naar Gent gedraineerd.

In 1647 deed zich een eerste dieptepunt voor: het pachtgeld daalde van 499 lb. gr. tot 326 lb. gr. Deze inzinking is hoogst waarschijnlijk gedeeltelijk te verklaren door de bezetting van Duinkerken (11 oktober 1646), de belangrijkste uitvoerhaven van de Gentse linnenhandel²⁵.

Met de vrede van Münster (1648), waarbij Spanje de onafhankelijkheid van Holland erkende, ving te Gent een nieuwe stijging aan van het invoerrecht, welke voortduurde tot in 1660/61.

In 1660 kwamen er, vergeleken met 1650, 21.440 stuks meer ter markt, een stijging van 55 %. Van 1650 tot 1660 deed zich dus ongeveer een gelijkaardige groei voor als in de periode van 1630 tot 1640²⁶.

Van 1648 tot 1660 kende de Gentse lijnwaadmarkt haar meest opvallende ontwikkeling van gans de XVIIe eeuw. In de jaren onmiddellijk volgend op het Münsters vredesverdrag stegen de ontvangsten van het invoerrecht op een nooit tevoren geëvenaarde manier.

Omstreeks 1660 werden volgens Justus Billet²⁷ — een getuige van eerste rang — wekelijks gemiddeld 1400 tot 1800 stuks ruw lijnwaad, van alle hoedanigheid en breedte, op de Vrijdagmarkt verhandeld. Gerekend aan

(20) H. Lonchay en J. Cuvelier: *Correspondance de la cour d'Espagne au XVIIe siècle*, II, nr. 406, p. 127, 1623, juni 1, nr. 436, p. 135, 1623 en 464, p. 145, 1624, maart 4.

(21) *Ibid.*, op. cit., II, nr. 1957, p. 652, 1632 oktober 26.

(22) Cf. grafiek.

(23) J. Cuvelier en J. Lefèvre, op. cit., III, nr. 187, p. 63, 1635 juli 28.

(24) Cf. grafiek.

(25) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 5.

(26) Van 1630 tot 1640 stegen de lijnwaadrechten met meer dan 50 %, nl. van 300 lb. gr. tot 476 lb. gr.; over de periode 1650-'60, van 483 lb. gr. tot 751 lb. gr., wat nog een 55 % geeft.

(27) S.A.G., Justus Billet, Politie-Boek, III, f° 108 v°. J. Billet, een Gents koopman die leefde van 1594 tot 1682, heeft een nauwkeurige beschrijving van zijn geboortestad nagelaten. Hij is ook schepen en politiemeester geweest. Billet is een getuige van eerste rang. Zijn bezigheden, en wel in het bijzonder het ambt van politiemeester, dat hij van 1659 af waarnam, laten hem toe met grote kennis van zaken te spreken.

slechts 1500 stuks per week, zegt deze getuige, komt men tot 78.000 stuks 's jaars, die een waarde vertegenwoordigen van 2.400.000 gulden²⁸. Het is uit dezelfde bron dat men verneemt dat de Gentse lijnwaadmarkt de belangrijkste was „van geheel 't Nederlant”.

§ 3. De Gentse lijnwaadmarkt sedert de maatregelen van Colbert (1644) tot de vrede van Utrecht (1713).

Het Colbertisme, dat ernaar streefde van Frankrijk de sterkste economische macht van Europa te maken, viel samen met de vijftigjarige strijd van Lodewijk XIV, welke Frankrijk de hegemonie over West-Europa wilde bezorgen. Gedurende de prestigeoorlogen (1667-1713) van de Zonnekoning werd Gent herhaaldelijk bezet en de omgeving geplunderd en verwoest. De curve van de evolutie van het Gents invoerrecht op de lijnwaadlakens vertoont nochtans van 1664 af, jaar dat samenvalt met Colberts eerste protectionistisch decreet, duidelijk een stijgende lijn²⁹.

Vergeleken met het hoogtepunt dat in 1660 bereikt werd, wijst de curve toch op een enigszins gestremd bedrijfsleven, dat aanhield tot in 1690³⁰. In dat jaar begon weer een opvallend sterke stijging, die haar hoogtepunt bereikte in 1695. Toen kende de publieke verpachting van het invoerrecht het hoogste bedrag (921 lb. gr.) van gans de eeuw: er werden minimum 73.680 stuks ter markt gebracht. In een rekwest door de Gentse linnenkooplui in 1689 aan de stadsmagistraat gericht, schatte men echter de jaarlijkse omzet op 100.000 stuks³¹. Deze vaststelling vernietigt de stelling van Fris, volgens welke de oorlog van de Augsburgse Liga (1688-'97) katastrofaal was voor de Gentse lijnwaadmarkt³².

Na het hoogste peil der eeuw bereikt te hebben in 1695, ging het zakenleven te Gent in 1697 zich opnieuw op dezelfde hoogte bewegen als in 1690, op welk niveau het tot in 1705 bleef schommelen.

(28) S.A.G., Justus billet, V, f° 146. „... soo is het seker dat alleene de rau lijnwaeten, breedt ende smal, fijn ende grof, die weekelicx daer vercocht ende ghecocht worden, reket men d'een door d'ander in ghetalle van 14 hondert tot 18 hondert stucken, ende de selve ghenomen tot 10 stuivers d'elle ende alleene lanck 60 ellen (daer sij nochtans ordinarlick langer sijn) dan soude ijder stuck commen te bedraegen 5 ponden grooten Vlaems ende daerof de somme jaerelicx soude belopen omtrent de drij ofte vierentwintich hondert duysend guldens, alleene van 1500 stucken ter weke”.

(29) Ook te Oudenaarde en Kortrijk, waar de markt na 1648 een gestremd zakenleven weerspiegelt, waren de lijnwaadrechten in 1664 duidelijk en blijvend in aanwinst.

(30) In 1690 werd opnieuw het peil van 1660 bereikt. Cf. grafiek.

(31) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 7, 1707, augustus 30.

(32) V. Fris, *Histoire de Gand*, Brussel, 1913, p. 268: „... la guerre de 9 ans, plus encore que les invasions de Louis XIV fut une horrible catastrophe pour la Flandre et pour Gand; une grande partie du pays n'était plus qu'un désert; les villages étaient abandonnés ou livrés au flammes. Cette longue crise cause surtout la mort de toute activité commerciale. Le marché des toiles fut ruiné pour quelques années”. Ook J.A. Van Houtte kent aan de Grote Coalitie-oorlog van 1689-'97 nog een noodlottig effect toe voor de vlasindustrie. (J.A. Van Houtte, *Onze zeventiende eeuw*, „Ongeukseeuw”?).

Nadien deed zich een inzinking voor met als dieptepunten 1708 en 1712. De volgende jaren is echter opnieuw een stijging merkbaar, die voortduurde tot in 1740/50.

Het dieptepunt in 1708 kunnen we wellicht toeschrijven aan de mislukte graanoogst in West-Europa³³, gepaard met een epidemie, die tijdens de strenge winter van 1708-1709 te Gent uitbrak³⁴.

De opvallende daling van het pachtgeld in 1712 is grotendeels te verklaren door het ontduiken van het invoerrecht. De plattelandswevers waren verplicht, op 5 sch. gr. boete per stuk, hun lakens terstond naar de Vrijdagmarkt te brengen, waar ze het invoerrecht, 3 groten Vlaams per stuk, op het lakenmetershuis moesten betalen³⁵. Daar deze boete te gering was³⁶, drong reeds in 1691 Jan Elbo, de pachter van het invoerrecht, er bij de magistraat op aan strengere maatregelen te treffen. Maar de stad, zelf benadeeld door het ontduiken van het invoerrecht, durfde geen doeltreffende maatregelen nemen, uit vrees dat de plattelandswevers de Gentse markt zouden mijden. In 1712 sprong het ontduiken van het invoerrecht echter te zeer in het oog. I.p.v. 700 à 800 lb. gr. — welke som in vorige jaren geïnd werd — bracht het toen slechts 250 lb. gr. op.

De magistraat kon nu niet langer zijn matigingspolitiek t.o.v. de landslieden voortzetten en verordende dat voortaan de impositie zou geïnd worden bij het binnenkomen der stad aan de respectievelijke poorten³⁷.

Wanneer men de evolutie van de lijnwaadproductie in de XVIIe eeuw binnen Gent gebracht, vergelijkt met de evolutie in de XVIIIe eeuw³⁸ — Dr. P. Deprez deelt ze mee in zijn onuitgegeven doctoraatsverhandeling³⁹ — valt het op dat de omzet zich ongeveer een eeuw, nl. van \pm 1660 tot \pm 1750, de grillige schommelingen buiten beschouwing gelaten, op een zelfde niveau heeft bewogen.

Bij deze vergelijking mag men evenwel niet uit het ook verliezen, dat de gegevens die Dr. P. Deprez ingelicht hebben, toelaten een nauwkeuriger beeld op te hangen. Hij kon immers steunen op de rekeningen „van den ontvanger der rechten op de lijnenlaeckenen”⁴⁰, die het werkelijk geïnde bedrag weergaven.

Dat het pachtgeld ons niet zo volledig inlicht, blijkt duidelijk uit onderstaande tabel:

(33) C. Verlinden en medewerkers, *Documenten voor de Geschiedenis van Prijzen en Lonen in Vlaanderen en Brabant (XVe-XVIIIe eeuw)* (Rijksuniversiteit te Gent, Werken uitgegeven door de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren, afl. 125, Brugge, 1959), p. XVII en p. 64.

(34) V. Fris, *op. cit.*, p. 276.

(35) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 133, voorgeboden, 1691, april 19.

(36) *Ibid.*, reeks 108 bis, 1691, april 19.

(37) *Ibid.*, reeks 108 bis, nr. 133, Rekwest van 1713.

(38) Cf. grafiek.

(39) P. Deprez, *De kasselrij van de Oudburg in de XVIIIe eeuw*.

(40) S.A.G., reeks 512/2 liassen. Deze rekeningen zijn pas vanaf 1700 bewaard gebleven.

<i>Jaartal</i>	<i>Pachtgeld, in de stads rekeningen vermeld in lb. gr.</i>	<i>Werkelijk geïnd bedrag in lb. gr.</i>	<i>% gewijze afwijkingen</i>
1700	642	763	16
1702	692	816	17
1705	759	821	8
1706	688	773	11

In de tweede helft der XVIIIe eeuw nam de productie met ongeveer 50 % toe ten overstaan van de eerste, vooral van 1774 af nam de stijging een sterke vlucht ⁴¹. Omstreeks 1780 bereikte de productie haar hoogtepunt, maar in de volgende jaren daalde het aantal binnen Gent gebrachte stukken aanzienlijk. Waar in 1778 de productie nog 110.422 stuks bedroeg telde men er in 1783 nog slechts 88.554.

De herleving der vlasindustrie — bloeiender nog dan vóór de Opstand — druist dus in tegen het klassieke beeld van de ellendige toestand der Zuidnederlandse economie tijdens de XVIIe eeuw:

Dank zij de pachtprizen van het Gentse invoerrecht kan men vaststellen, dat de stagnatie en het verval van een aantal nabijgelegen markten ruimschoots gecompenseerd werd door de expansie van de Gentse lijnwaadmarkt, die de andere letterlijk heeft opgeslorpt en omstreeks het midden der XVIIe eeuw de voornaamste was van gans de Nederlanden.

DE GENTSE LINNENHANDEL

§ 1. De getalsterkte der Gentse linnenkooplui.

Betreffende de getalsterkte van de Gentse linnenkooplui, verschaffen een drietal bronnen inlichtingen.

De eerste dateert van 1636 en geeft 32 kooplieden op. Het betreft een aantal fabricagegetuigschriften, waarin, behalve de namen van de kooplui ook de plaatsen vermeld worden, waar ze in Spanje correspondenten hadden ⁴².

Een tweede bron, die dateert van 1641, toont dat er op dat ogenblik te Gent in totaal minstens 33 linnenkooplui waren ⁴³.

De derde bron — de „Spaanse attestaties” van 1689 — geeft, zoals de

(41) Cf. grafiek.

(42) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 5. Ziehier de linnenkooplui „trafficuerent op Spaigniën”: Gillis Billet, Balthazar Buens, Adriaen de Cnoop, Pieter Daems Jacques, Joan Bapt. Panza, Daniel Martin, Joos Pieters, Andries de Wulf, Guillaume de Vriese, Lucas de Grijsse, Gaspar Claeysens, Joan Codde de Smit, Pedro van Schoone, Francisco Schenaerts, Pieter van Meersch, Van Hauweghem, Jacques Claeysens Jacobs, Charles de la Royere, Jan Nelis, Jacques van Putte, Balthazar de Smit, Joan Hooghen, Joan de Cnoop, Levin Galle, Jan de Wale, Jacques Cortvriendt, Olivier van Eygene, Pieter Libaert, Joan Nuytens, Adriaen Claeysens, Adriaen de Clercq en Pieter van Wenschuyte.

(43) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82, 1641.

eerste, de namen der kooplui, hun correspondenten en de verblijfplaats van laatstgenoemden. Er waren toen minimum 53 linnenkooplui ⁴⁴.

§ 2. De handelsrichtingen.

Justus Billet omschreef het Gentse linnenafzetgebied als volgt: Spanje, Frankrijk, Nederland en Italië ⁴⁵.

1. *De handel met Spanje en met de Spaanse kolonies.*

De economische betrekkingen met Spanje waren voor de Gentse linnenkooplui van essentieel belang. Hiervan krijgt men een denkbeeld bij het doorlopen van de Spaanse attestaties van 1636 ⁴⁶. De Gentse linnenexport naar Spanje bedroeg, zoals reeds werd vermeld, in dat jaar minimum 20.544 stuks, op een totaal van minimum 29.200 stuks ter markt verscheenen. De linnenzendingen gingen toen nagenoeg uitsluitend over Duinkerken via Dover naar Spanje ⁴⁷. In 1689 werd het linnen doorgaans over Oostende naar Spanje verstuurd ⁴⁸.

Welke is nu de statistische waarde van deze fabricagegetuigschriften? Men mag veilig aannemen, dat voor alle uitgevoerde vlasproducten een attestatie werd opgesteld. De controle kon immers te Duinkerken en in Spanje zelf zonder moeite doeltreffend uitgeoefend worden ⁴⁹. Doch, geschreven op losse stukjes papier en zo in een bundel bewaard, zijn er misschien een aantal van die geschriften verloren gegaan.

Wat de bestemming van het uitgevoerde linnen betreft, zien we dat de zendingen vooral naar Sevilla, San Lucar en in een mindere mate naar

(44) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 6, 1689. De Spaanse attestaties vermelden alleen de kooplui die exporteerden naar Spanje. Er waren echter ook kooplui, die geen relaties onderhielden met Spanje, zoals b.v. Filips Jacob Jacopssen. Zie de memorialen en handelscorrespondentie van de firma Jacopssen. Het fonds Jacopssen bevindt zich op het Rijksarchief te Gent. Het aantal linnenkooplui was dus ongetwijfeld groter dan uit onze cijfers blijkt. Volgende Gentse linnenkooplui waren in contact met Spanje: Pieter en Jan Aerts, Apollonius de Bosquiel, Jean Bellemans, Serge Baes, Pieter Bernaige, Abraham van den Bemden, „Pedro del Cambo”, Livine Cardon, Boudewijn en Jacques Cardon, Jan Coppens, Balthazar de Clercq, Francisco d'Haenens, Jean d'Hally, Pieter van Damme, Arnoldine de Dopere, Jan Dutoit, Franchois Dergalle, Serge van den Eynde, Michiel van Ghijsel, Adriaen Gaethals, Florian Goethals, Maria Gamber, Thomas de Gusseme, Francisco Isabel Hué, Jean van Hauweghem, Hippolytus vander Haeghe, Jan Bapt. van Hoolant, Livinus Hendericx, Charles Jacobs, Jan de Keysere, Guillaum Lefebre, Jan-Bapt. Maelcampo, Judocus van Overveld, Jean Pauwels, Jean de Potter, Adriaen de Sadelaere, Serge van Saieghem, Michiel Steyaert, Jean Steemaere, Jacomo Soenens, Juan Stets, Matthias Stevens, Francois Schellinck, Petronella de Smet, Cornelio Sneps, Abraham Thery, Pieter de Vroe, Juan Verschaffel, Pieter Franciscus de Wulf, Egidio van Waghbeke. Veel namen en vooral voornamen zijn verfranst.

(45) S.A.G., J. Billet, II, f° 130.

(46) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 5.

(47) *Ibid.*, *eodem loco*.

(48) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 6.

(49) S.A.G., reeks 154 bis. Rekwest door de linnenkooplui in 1640 en 1690 aan de stadsmagistraat gericht.

Cadiz gingen. Enkele balen werden verzonden naar Malaga en Bilbao ⁵⁰. Op het einde der eeuw gingen de verzendingen echter vooral naar Cadiz en slechts in mindere mate naar Sevilla ⁵¹.

Een vraag dringt zich op: zijn de vermelde steden de uiteindelijke bestemming in Spanje, of zijn ze alleen het punt tot waar de balen gebracht moesten worden, om eventueel verder vervoerd te worden? Het linnen, voor Spanje zelf bestemd, werd doorgaans naar Cadiz of Sevilla gezonden en vandaar over gans Spanje gedistribueerd ⁵².

De export uit Gent naar Spanje was echter voor het grootste deel bestemd voor verder afgelegen gebieden, nl. Amerika. Het is evident, dat elke verstoring van de normale toestand in deze landen de Gentse linnenhandel trof.

De handel met Spanje werd o.m. fel geritmeerd door de Amerikavloten: bij het naderen van de vloot stegen de prijzen. Zij bereikten een toppunt gedurende de lading om na het vertrek van de vloot te dalen. Daarbij komt nog de toestand van de markt in Amerika. Vonden de waren er een goede afzet, dan stegen de vraag en de prijs in Spanje; was de Amerikaanse markt verzadigd, dan trad er een slapte in te Cadiz en te Sevilla, de twee belangrijkste thuishavens van de Amerikavloot. De Gentse uitvoer werd hierdoor sterk beïnvloed ⁵³. Een invloed van de Amerikavloten op de vraag naar en de prijs van het linnen valt dus niet te loochenen ⁵⁴.

De prijs van het linnen werd immers bepaald door de afzetmogelijkheden. Vooral Spanje speelde hier een beslissende rol, aangezien de Spaanse markt en haar koloniaal verlengstuk het voornaamste afzetgebied van de Gentse markt waren. Op het einde der eeuw was het dit nog meer dan voorheen. Engeland, dat de tweede plaats innam als afnemer van Gentse linnenproducten, verloor toen veel van zijn belang door de verhoogde invoerrechten op het Vlaams linnen ⁵⁵.

Einde XVIIe eeuw onderhielden er minimum 53 Gentse linnenkoopliu economische betrekkingen met Spanje. De meesten hadden er niet één, maar verschillende correspondenten. Zo stond b.v. Franciscus de Heuvele te Cadiz in relatie met Cornelio Norman, Juan Pincquet, Antonio de Beer, Nicolao Coymans, Francisco en Diego Libert, Martin Guilielmo van He-

(50) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 5. De attestaties van 1636.

(51) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 6. De attestaties van 1689.

(52) S.A.G., FF, Maelcamp, nr. 3879, Handelscorrespondentie met Abraham van den Bemde, 1694, september 7.

(53) S.A.G., FF, Maelcamp, nr. 3879. Handelscorrespondentie met Arnoldine de Dopere, 1694 oktober 28. „... sullen ordoneren deselve citto op te senden om den vercoop daarvan te betrachten tot ue meeste voordeel, niet twijfelende oft sal ue aenmoedighen tot meerder partijen, het laeden van de galhoenen gaet iverich voort”.

R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, 1695, maart 23. „... het vertier der linwaeten in Spaigniën sal beteren, soo ick hope, met het aenstaende vertrek der gallioenen en te meer, omdat par dit lets vertrocken convooi seer luttel linwaeten par Cadiz sijn afghesonden, sij blijven alhier noch in leeghen prijs ende daerom wel begheert, want so er vertier in Spaigniën valt, sullen de mercten buyten twijfel alhier rijsen”.

(54) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 50, 1697, april 7. „... daer twee mercdaeghen achtereen de presilias één grote ende meer par elle sijn gheavanceert ter oorsaecke de vlote tot Cadiz is ghearriveert”.

(55) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19, 1696.

mert en in Sevilla met Roberto Godscal en Luis Manteau⁵⁶. Opmerkenswaardig is het feit, dat onder die correspondenten een vrij groot aantal aangetroffen wordt, wier naam op een Nederlandse afkomst wijst.

Vele Gentse kooplui hadden ook familieleden in Spanje, met wie ze handelsbetrekkingen onderhielden. Zo zien we dat Isabel Hué linnen verzond naar Guilliélmo Hué, Abraham Thery naar Livine Thery, Thomas de Gussene naar Diego de Gussene, Jan Baptist Maelcamp naar Juan Baptist Maelcampo, enz.⁵⁷ Juan Baptist trad te Sevilla niet allén op als verkoop-commissionaris voor zijn broer, maar ook nog voor Abraham van den Bemde en Mejuffrouw Arnoldine de Doppere, van wie hij een commissieloon van 8 % ontving⁵⁸.

Naast lijnwaad werd er ook veel kant naar Spanje uitgevoerd. Volgens Maelcampo was de „cantnegotie een seer schoone saeck”, vooral als men beschikte over allerhande soorten kon er goed verkocht worden. Einde XVIIe eeuw was er vooral vraag naar fijn kantwerk, maar de goedkoopste soorten leverden de meeste winst op⁵⁹.

Maelcampo verleende aan de kantkopers doorgaans krediet. In een handelsbrief, gedateerd op 7 september 1694, liet hij weten aan Abraham van den Bemde, dat hij 600 el verkocht had aan Francisco Gonzales, te betalen binnen twee maanden; 780 el aan Bartholome Monters en 696 el aan Joan Gomes, „beyde per weeken te betalen”. De breedte van de verhandelde kant ging van „2 vingeren tot $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{2}$ el”⁶⁰. Om verzonden te worden, werd de kant eerst ingepakt in „caerten blau papier met onderaen een ghe-druckt beeldeke”. Meestal stond de Heilige Jacobus erop afgebeeld, omdat deze „ghelieft was bij de Spanjaerds”⁶¹.

De betrekkingen die de Gentse kooplui met de Spaanse kolonies onderhielden, stonden in innig verband met de handel met Spanje zelf. Het merendeel van de vlasproducten — lijnwaad, kant en garen — die naar Spanje verzonden werden, waren immers niet zozeer bestemd voor het moederland, dan wel voor de overzeese bezittingen.

Hoewel de handel met de Spaanse kolonies aan elke niet-Spanjaard verboden was, zijn de Vlaamse handelaars er spoedig in geslaagd die verbodsbepaling te omzeilen, hetzij door smokkel, hetzij door de bemiddeling van Spaanse onderdanen⁶². Vooral het tweede procédé werd door onze kooplui aangewend. De gang van zaken was dan als volgt: een koopman uit onze gewesten verzond zijn waren naar een correspondent in Spanje. Deze gaf ze onder zijn persoonlijke naam mee met de vloot, die op regelmatige tijdstippen naar de kolonies afreisde. Daar kwamen ze bij een tweede consignataris terecht, die probeerde ze aan de man te brengen⁶³.

(56) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 6, 1689.

(57) *Ibid.*, eodem loco.

(58) S.A.G., FF, Maelcamp, nr. 3879, 1694, september 7.

(59) *Ibid.*, eod. loco.

(60) *Ibid.*, 1694, november 16.

(61) *Ibid.*, 1694, september 7.

(62) J. Lefèvre, *Etude sur le commerce de la Belgique avec l'Espagne au XVIIIe siècle*, p. 151 en vlg.

(63) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 50, 1697, april 17.

De handel met de Spaanse kolonies ging met grote risico's gepaard, waarvan de voornaamste waren: het mogelijk in gebreke blijven van de tussenpersoon, de gevaren op zee, het feit dat het soms jarenlang duurde, vooreer men nieuws kreeg omtrent de expeditie ⁶⁴.

Dit alles droeg ertoe bij, dat alleen zakenlieden van formaat aan deze ondernemingen konden deelnemen. Toch zien we dat onze kooplui steeds evenveel enthousiasme en animo voor deze handel bleven betuigen. De voornaamste reden hiervan was, dat bij het welslagen van een dergelijke zaak een aanzienlijke winst geboekt werd ⁶⁵.

2. De handel met Engeland.

Na Spanje was Engeland de voornaamste afnemer van de linnenproductie, die te Gent verhandeld werd.

Uit de handelscorrespondentie van de Gentse koopman Filips Jacob Jacopssen ⁶⁶ — van 1672 af had hij relaties in Engeland, Frankrijk en Holland — blijkt dat Engeland het voornaamste afzetgebied was van zijn linnenhandel. Het zwaartepunt van de linneninkoop, die Jacopssen verrichtte voor rekening van verscheidene Engelse kooplui lag vóór 1702. Sedert dat jaar deed zich evenwel een daling voor, die hoogstwaarschijnlijk te wijten was aan de verhoogde invoerrechten in Engeland.

Vóór 1690 omvatte de export naar Engeland jaarlijks 30.000 stuks linnen, servet- en damastlinnen inbegrepen; voor 200.000 gulden kantwerk en voor 60.000 gulden wit, grof en geveerd garen ⁶⁷.

Na 1690 zouden er, volgens de Vlaamse zakenkringen, ten gevolge van het streng protectionistisch toeregime van Engeland geen 2.000 stuks naar dit land uitgevoerd zijn ⁶⁸. Dit beeld is te somber. Van 1695 tot 1702 verzond Jacopssen immers nog 3.345 stuks lijnwaad ⁶⁹. Het invoerrecht wist hij soms op een behendige manier te omzeilen. Zo schreef hij aan de Londense koopman, Hendrik Maynard, het volgende: „Mons. in dit pack is een stuck particulier ghepacht met het selve merck ende nummer als van buyten opstaet, ende dat is om dies wille U de andere elf stucken int stille sien thuys te haelen ende het een cleen paxscke van een stuck in de plaetse te laeten, sodat er maer een pack moet aenghegeven worden. Want als de volle rechten bij U moeten betaeld worden, so doe ick schaede als U self weet. Ge moet maer wat gheven aen de wachters”. Aan Gabriël de la Porte, ook een Londense koopman, liet hij weten, dat hij 31 stuks linnen „sal toevertrouwen aen een goede schipper, die hetselve secretelick soude willen

(64) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 51, 1709 oktober 27. „... onse lijwaeten van Oost-Indiën, West-Indiën, Spagnien ende andere verre ghelegen landen... we hebben somtijts maer na 7 jaeren ons retour van Spagnien becomen”.

(65) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 48, 1692, september 28.

(66) R.A.G., Het fonds Jacopssen. Zie de memorialen (1684-1726) en de handelscorrespondentie (1668-1730).

(67) S.A.G., reeks 154 bis, 1697 en 1702; Et. Sabbe, *op. cit.*, I, p. 397.

(68) S.A.G., reeks 154 bis, 1697 en 1702.

(69) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, 1694; nr. 62, 1702.

4. *De handel met Holland.*

Ook met hun Noorderburen onderhielden de Gentse kooplui handelsbetrekkingen. Holland was echter maar een onbeduidende cliënt van de Gentse linnenhandel.

Gents lijnwaad en legatuurwerk werden vooral geëxporteerd naar Amsterdam, Dordrecht en Rotterdam⁷⁹. Omgekeerd betrok men vandaar lijnzaad, weedas en potas⁸⁰.

Een vrij aanzienlijk deel van het Gentse linnen, bestemd voor Spanje en Engeland, werd over het Sas van Gent via Amsterdam verzonden⁸¹.

5. *Het transport.*

De linnenverzendingen gebeurden onder de vorm van pakken, balen, baaltjes en kisten.

Welke de werkelijke betekenis van deze termen is, kunnen we niet altijd uitmaken. Een pak was steeds een zeer groot ding, dat dikwijls uit verschillende balen bestond. Kisten waren betrekkelijk zeldzaam en bleven gereserveerd voor bepaalde waren, b.v. garen. Voor kwaliteitswaren was een zorgvuldige verpakking vereist. Het daartoe gebruikte materiaal was een stuk linnen van geringe kwaliteit.

Op de balen, baaltjes en pakken werd doorgaans een merk aangebracht. Opdat de zendingen veilig ter bestemming zouden komen, stelden sommige kooplui ze onder bescherming van de Heilige Antonius van Padua⁸².

Welke handelswegen werden gevolgd?

De handel met Engeland, Spanje en Holland gebeurde essentieel over zee, deze met Frankrijk over land. De uitvoer naar Spanje en Engeland geschiedde langs verschillende handelswegen.

De firma Jacopssen verzond het linnen bij voorkeur over Oostende, de minst dure route⁸³. Over het algemeen ging het linnen „per baerge” naar Oostende waar het in een schip geladen werd, dat deel uitmaakte van het Spaans of Engels konvooi.

Na Oostende gaf Jacopssen de voorkeur aan Duinkerken, omdat het transport langs daar beterkoop uitviel dan via Holland⁸⁴. Gents linnen werd ook over Marseille naar Spanje verzonden, maar omwille van de hoge vervoersonkosten verstuurde men langs deze route alleen „fijn curieuse canten of seer fijne lijwaeten”⁸⁵.

Hoewel het transport over Oostende en Duinkerken voordeliger was dan over Holland, bereikten de meeste linnenzendingen Spanje toch via Hollandse havens, omdat aldaar meer schepen aanlegden⁸⁶. Volgens Jacopssen

(79) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 47 en 68.

(80) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 91, 1701, november 12.

(81) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 6.

(82) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 48, 1690, juli 6.

(83) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, 1695, april 27.

(84) *Ibid.*, nr. 51, 1706, januari 2.

(85) *Ibid.*, nr. 51, 1706, januari 3.

(86) *Ibid.*, nr. 52, 1711, maart 28.

kon men vanuit Gent via Antwerpen beterkoop goederen verzenden naar Amsterdam dan over de „dure Sassevaert”⁸⁷.

Wat het linnentransport naar Engeland betreft, kunnen we vaststellen, dat dit tot omstreeks 1678 nagenoeg uitsluitend over Oostende gebeurde. Wegens het oorlogsgebeuren en omdat slechts af en toe een schip Oostende aandeed, werd het linnen meer en meer over Holland verzonden.

Politiek en militair ongunstige gebeurtenissen mogen dus niet *a priori* tot een gelijktijdige economische inzinking doen besluiten. De oorlogen van Lodewijk XIV hebben immers de Gentse linnenhandel niet de schade berokkend, die men normaal verwacht.

De betrekkingen, die de Gentse kooplieden met het buitenland onderhielden, leveren het bewijs dat Gent — het handelscentrum bij uitstek in Vlaanderen — verbazende fortuinen binnen zijn muren geborgen hield. Een aanzienlijke koopmansstand had er zich gevormd, rijk geworden door de handel met Engeland, Frankrijk en Holland, maar vooral met Spanje en zijn overzeese gebieden.

DE INTERNE ORGANISATIE VAN DE GENTSE LIJNWAADMARKT EN VLASMARKT

§ 1. De lijnwaadmarkt had plaats op de Vrijdagmarkt.

Van de zeven publieke markten die Gent telde, was de Vrijdagmarkt verreweg de belangrijkste⁸⁸. Naast een grote hoeveelheid linnen werden er ook groenten, meubelen, klederen, vlas, tabak, leder en kemp verkocht⁸⁹.

De linnenwevers van Gent en van de productiedorpen, 4 à 5 mijl van de stad verwijderd, brachten hun lakens regelmatig naar de Gentse lijnwaadmarkt⁹⁰. Ook lieden uit de omstreken van Oudenaarde en Kortrijk — nochtans twee belangrijke lijnwaadmarkten — bezochten bij voorkeur de Gentse markt.

Productiedorpen uit het Gentse waren Waarschoot, Drongen, Lovendegem, Zomergem, Evergem, Aalter, Merelbeke, Sleidinge, Landegem, Nevele, Mater, Heusden, Kruishoutem, Hansbeke, Kalken, Lochristi, Aaigem, Kluisen, Oostakker, Nazareth, Vosselare, Vinderhoute, Wondelgem, Oosteeklo, Oostwinkel, Lembeke, Eke, Sint-Denijs, Zwijnaarde, Latem, Bellen, Poesele, Meigem, Ertvelde, Wetteren, Assenede, Destelbergen, Maria-Latem, Asper, Scheldewindeke en Sint-Lievens-Houtem⁹¹.

De plattelandsproductie leverde verreweg de grootste hoeveelheid lakens. Op de lijnwaadmarkt heerste, vooral van oktober tot einde april, een grote

(87) *Ibid.*, nr. 46, 1678, april 16; nr. 59, 1684, 10 en 15 mei.

(88) S.A.G., Justus Billet, Politie-Boek, V, f° 146.

(89) Fr. De Potter, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, dl. VI, Gent, 1933, p. 195.

(90) S.A.G., Billet, Politie-boek, II, f° 129.

(91) S.A.G., reeks 156/28, 1680. Een enquête op last van de magistraat ingesteld. R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 60.

bedrijvigheid⁹². De handel werd sterk geritmeerd door de landbouwbezigheden. In de oogsttijd verschenen er ieder jaar minder stoffen ter markt. Het lijnwaad was dan vanzelfsprekend ook duurder⁹³.

De Gentse kooplui hadden over het algemeen een voorkeur voor commissiehandel en in mindere mate voor handel in compagnie.

Op de markt werd alleen ruw, d.i. ongebleekt lijnwaad, verkocht. Wanneer de commissarissen een bestelling wit (gebleekt) lijnwaad ontvingen, kochten ze de lakens ruw op de markt en gaven deze vervolgens aan een bleker. Wie slechts een paar gebleekte stukken moest hebben, kon deze kopen in de winkel van een kleinhandelaar, die regelmatig stukken liet bleken⁹⁴.

Op de lijnwaadmarkt — het rendez-vous, waar wevers en kooplui, door gaans grossisten, elkaar geregeld troffen, heerste er geen groot wederzijds vertrouwen. Ondanks de talrijke verordeningen van de magistraat gebeurde er veel bedrog. Dat er veel „frauden in de lijwaeten” voorkwamen, leert ons de reeds vernoemde Gentse koopman, Justus Billet. Herhaaldelijk waarschuwde hij de kooplui dat ze op hun hoede moesten zijn voor de „bedriegeriën, frauden ende dieverijen, die op de laeckenmerct deser stede omme gaen”⁹⁵.

De wevers stelden gewoonlijk hun stof te koop in half toegebonden zakken, onder voorwendsel dat ze anders nat of vuil zouden worden. Hun bedoeling was echter de kopers te bedriegen „soo inde deucht als in de breedte, ende daerbij weten zij zoveel schoone leugens te liegen, dat ten les ten, ergens enen onnozel ende sinceren mens in hun netten valt”.

De verkochte lakens werden aan huis besteld. De verkoper werd pas betaald, nadat zijn naam „te boecke is ghesteld om als men eenige fraude ofte corthoid van de maete zoude bevinden, als het selve stuck van den bleek compt, de schade van den selven vercooper te verhaelen”, maar een bedrieger kon b.v. zeggen, „ick heet Jan van Boven, woonende te Sleine en hij sal ter contraire Pieter van Beneden heeten, ende hij sal wonen tot Eecke”.

Iedere markttag vond men stukken geweven met kammen en rieten, die niet overal even dik waren. Alleen de zijkant, bestemd om bovenaan in de zak geplaatst te worden, was degelijk.

Nagenoeg alle wevers kenden de kunst hun weefsel een mooi wit uitzicht te geven door toevoeging van kalk of melk. Teruggekomen van de bleek, waar dit valse wit werd afgeloofd, bleef de koper echter zitten met een lelijk „bruin of ros” stuk.

(92) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, handelscorrespondentie met Abraham Houtman, 1695, september 9. „... den incoop is het bestcoop ende in abundantie van october tot mey”.

(93) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, handelscorrespondentie met Frans vanden Kerckhove, 1694, 23 juli: „... de linwaeten sullen naer den oost in meerder abundantie ter merct comen, oock op den wintercant”.

1696, 5 augustus: „... ghedurende den oogst zijn de presillas duur (er comen er weinig merctwaerts) daarna sullen ze tot leeghen prijs te becomen zijn”.

(94) R.A.G., FF., Jacopssen, nr. 47, handelscorrespondentie met Nicolas Robillart, 1677, april 23.

(95) S.A.G., Billet, Politie-Boek, II, f° 133.

Vooraleer ze de lakens gingen leveren, sneden sommigen het stuk in twee en namen „daeruit enen lap van 8 à 9 el”. Daarna leverden ze het „op de prijs ende de maete, die op d'een einde ghetekent staet.

„Met dusdanighe leugens, frauden ende bedriegerijen”, schreef Billet, „lenen de coopers t'hunnen coste wijs ende ervaeren in den coophandel van lijnwaeten te zijn, want gheen andere negotie soo subject en es ande bedriegerije van sooveel personen als die van de lijnwaeten.”

§ 2. De interne organisatie van de linnenhandel.

In de volgende paragrafen behandelen we de interne organisatie van de Gentse linnenhandel, die tijdens de beschouwde periode het voorwerp uitmaakte van een strenge reglementatie.

De verkoop op de markt was verplicht. Ook het zegelen vóór de verkoop en het meten nadien.

De Gentse lijnwaadmarkt had bijgevolg eigen bedienden, nl. gezworen zegelaars, meters en trekkers, door de wethouders aangesteld.

1. *Het zegelen der lakens.*

Aan het uiterlijk aspect der lakens, o.a. aan een degelijk en duidelijk zichtbaar merk, was veel gelegen om de reputatie van de Gentse linnenhandel in den vreemde hoog te houden⁹⁶. Alle lakens dienden daarom gezegeld: „... alle de soorten van lijnwaeten, fijn ende grof, breed ende smal, zijn subject ghesegelt te sijn, elck naer zijn soorte en breede, wanneer die hier ter merct commen ende eer zij die moghen prèsentieren te vercoopen”⁹⁷. Het merk was slechts wat de breedte betreft een waarborg voor de koper. Op de lengte en op de kwaliteit der lakens oefenden de zegelaars geen toezicht uit.

De beëdigde zegelaars — er was één voor de smalle en één voor de brede lakens — hadden recht op een oortje per stuk⁹⁸. Als ze zich vergisten, liepen ze een boete op van 20 sch. gr. Ze waren daarenboven verplicht de koper schadeloos te stellen⁹⁹. Wanneer een zegel versleten was moesten ze op stadskosten een nieuw laten snijden. De politie-meesters gingen regelmatig na of de zegels nog geschikt waren.

Justus Billet verstrekt nauwkeurige gegevens over de merkformaliteit. De zegelaar der brabantes en presillas, „seghebreede lijnwaeten”, wiens zegel-tafel op de brede markt opgesteld stond, beschikte over drie zegels. De lakens, die de vereiste breedte (6/4 el) hadden, zegelde hij met een zwart leeuwken, van „olye verfve”. Bij tekort van één duim ontvingen ze een

(96) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, II, f° 4.

(97) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, II, f° 130.

(98) S.A.G., Reeks 156/30 nr. 2. Processtuk Schepenen van der Keure contra Jan Grijp. Op sommige marktdagen verdiende de zegelaar der brede lakens 8 à 10 lb. gr. Deze der smalle lakens verdiende merkelyk minder „daer de seghelynghe van de smalle vlassen stucken niet het 25ste deel van de laeken-merct uytmaecken”.

(99) S.A.G., reeks 108 bis nr 113, voorgedoden, 1685, 17 februari.

„rood olye verfve leeuwken”. Deze die smaller uitvielen kregen een „rood olye verfve kruisken, ende de lijwaeten die nog smaller sijn ende niet en connen seghelen, die staen alleene ende op een bijzondere merct ende elck can schatten met sijn ogen wat breedte die hebben ende coopen die soo goeden coop als sij die connen crijghen.”

Op de smalle lijnwaadmarkt, waar de Gantes verkocht werden, ontvingen alleen de lakens, die de vereiste breedte hadden een merk, nl. een loden zegel, dat de vorm had van een gekroonde G. Wanneer het laken te kort was, werd het merk en bijgevolg ook het stuk ter markt geweigerd. De merkformaliteit was voor de Gantes — de duurste soort — het strengst ¹⁰⁰.

Eens gezegeld was het op boete van 20 sch. gr. verboden de lakens te hervouwen. Sommigen hervouwden de stukken op zo'n behendige manier dat ze dezelfde breedte vertoonden als de brede stukken. De hervouwen smalle lakens lieten ze dan samen met enkele echte brede lakens op de brede markt zegelen ¹⁰¹.

Op de kwaliteit der lakens oefenden de zegelaars geen toezicht uit. Ten gevolge van menigvuldige klachten over het weven met ongelijke rieten, stelde de magistraat echter in 1672 vier waardijns aan, nl. 2 kooplieden en 2 wevers. De waardering was niet verplichtend, slechts in geval van onenigheid en dan nog op verzoek had ze plaats. Wanneer de waardijns vaststelden, dat minstens één derde van slechte kwaliteit was, waren ze verplicht de magistraat hiervan op de hoogte te brengen, die beslag legde op het stuk. Was minder dan één derde van slechte kwaliteit, dan werd het niet aangeslagen, maar de verkoper moest de koper schadeloos stellen ¹⁰².

2. De marktregeling.

Pas nadat ze gezegeld waren, kwamen de stoffen op de markt, de smalle op de smalle lijnwaadmarkt, de brede op de brede lijnwaadmarkt.

De lakens, 5/ 1/2 breed, werden verkocht op de smalle lijnwaadmarkt, die gehouden werd op de Vrijdagmarkt „onder den lijnwaetrinck”. De brede lakens, 6/4 breed, op de brede lijnwaadmarkt, gelegen „opwaerts nefens de selve lijnwaetrinck over de greppe, beghinnende van over het huis van 't Moorlant ende alzoo streckende tusschen de voors. greppe ende de reke van het witte steenhuis naer de Vlasmerct toe”.

's Vrijdags waren deze plaatsen in de voormiddag voorbehouden voor de linnenhandel. Op boete van 20 gr. was het verboden, zolang de markt duurde, deze plaatsen te „bestallen” met kramen, wagens, enz. ¹⁰³.

De linnenhandel ving aan bij het luiden van de klok. Deze hing aan het „torenke” op de brede lijnwaadmarkt. Het was de zegelaar der brede lakens, die de klok luidde. Van 1 april tot 1 oktober trok hij aan het zeel om 8

(100) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, I, f° 87, II, f° 1300°.

(101) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 113, voorgeboden, 1651.

(102) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 133, voorgeboden, 1672, 7 september. Deze verordening werd opnieuw bekrachtigd in 1673, 1674, 1676, 1681, 1682, 1683 en 1684.

(103) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, II, f° 127.

uur, in oktober om 8.30 uur, in november, december, januari en februari om 9 uur, terwijl in maart de markt opnieuw begon om 8.30 uur ¹⁰⁴.

Wanneer er wegens een feestdag of guur weder geen korenmarkt plaats had, werd er ook geen lijnwaadmarkt gehouden. Ze had dan plaats de volgende dag.

Met witte stenen was een ruimte afgebakend, waarbinnen de lakens verkocht werden. De verkopers — wevers en kutsers ¹⁰⁵ — stelden zich op buiten deze ruimte, staande op de witte stenen, hun stuk lijnwaad voor zich uithoudend. De kopers — vooral handelaars in het groot — bevonden zich binnen de ruimte. Deze schikking liet een vlotte verkoop toe.

Een wever of kutser, aangetroffen binnen de begrensde ruimte, liep een boete op van 6 stuivers ¹⁰⁶.

Hoe de inkoop van het lijnwaad geschiedde, wordt ons medegedeeld door de Gentse koopman, F.J. Jacopssen ¹⁰⁷. „Als ik ordres krijg tot grooten inkoop”, aldus Jacopssen, „ick hebbe altijd twee à dry cnechten die van joncsaf niet anders ghedaen en hebben ende nog alle merctdaghen zijn doende soo voor mij als anderen, wanneer sij ordre van mij hebben. Ende alsoo oock alle de andere coopliden, desen hebben daer voor een cleen loon, want als men eenighe quantiteyt van doen heeft, soo moet dit soo ghedaen worden ofte anders soo en can men gheen puyck goet hebben, want wij weten soo op elcanderen te passen ende als d'een van het stuck gaet, dat wij soecken te coopen, soo gheven wij een teecken aen elkander ende ick of iemand van de mijne blijf daeraen (om sooveel te bedinghen als het moghelic is ende schijn doet van deur te gaen om dies wat minder somtijts te hebben), want als iemand alleen is en men sijn hant van het stuck doet dat men geerne soude coopen, soo compt daer een ander aen het stuck ende alsdan is men de baete quyt, want soo lanck wij de handt daeraen hebben ende vermach een ander daer niet aen te comen”.

De verkoop op de markt was verplichtend. Talrijke verordeningen verboden de lakens elders aan de man te brengen. Maar veel wevers en vooral kutsers stoorden zich hier niet aan. Zij verkochten hun stoffen in herbergen en huizen langs de weg, vóór het luiden van de klok ¹⁰⁸. Op de Gentse markt verschenen een vijftigtal kutsers, waarvan sommige 40 tot 50 stukken aanvoerden, die ze in de landelijke weefcentra op het getouw opkochten. Daar ze verplicht waren hun stoffen persoonlijk te verkopen, waren ze in feite gedwongen een deel van hun goed vóór het openingsuur van de markt aan de man te brengen. Eén persoon kon onmogelijk zoveel stuks in

(104) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 113, voorgeboden 1650.

(105) Kutsers: De voorkoop bestond in het opkopen door handelaars of „voorvercopers” (pejoratief „cutters” geheten) van lijnwaad, liefst te lande, maar ook in de stad.

(106) S.A.G., reeks 108 bis nr. 113, voorgeboden, 1672, 7 september; 1685, 17 februari; 1708, 24 januari.

(107) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 46. Handelscorrespondentie, 1677, april 28.

(108) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 113, voorgeboden, 1672, 7 september; 1676, 24 maart; 1691, 19 april.

„... alser eenen coopman compt ter merct een ure naer het luyden van het clocxken, de ghemelde ghehuysde lijnwaeten in de huyzen, caemers ende celders vercocht sijn, ja selfs vóór de merct”.

een tijdspanne van 3 à 4 uur laten zegelen, verkopen en meten ¹⁰⁹.

Een voorgebod door de magistraat in 1685 gepubliceerd, toont dat er te Gent veel vreemdelingen waren, die allerlei soorten lijnwaad binnenbrachten. Hiermee leurden ze van deur tot deur en ze verkochten per el aan particulieren. Aangezien de Gentse winkeliers hierdoor benadeeld werden, legde de magistraat niet alleen de vreemdelingen, maar ook de poorters verbod op, langs de straat te venten op straf van verbeurdverklaring ¹¹⁰.

Gentse ingezetenen die plattelandsweefsels lieten doorgaan voor stedelijk fabricaat, werden beboet met 20 sch. gr. per stuk. Een officier of hellebardier was steeds aanwezig om de boeten te innen.

3. *Het meten der lijnwaadlakens.*

Alle lijnwaadlakens, ammelakens en servetgoed, te Gent verkocht — de jaarmarkten van Sint-Pieters en Sint-Baafs uitgezonderd — waren aan de meting onderworpen.

Het recht om het linnen te meten hoorde reeds in de XVIde eeuw toe aan het Godshuis Sint Jan ten Dullen ¹¹¹. Om de drie jaar kenden de voogden ervan het meetrecht toe aan de meestbiedende.

De pachter ontving voor ieder te meten stuk 1 stuiver. Hiervan moest hij echter 1 grote, d.w.z. de helft, afstaan aan het Sint-Janshuis. Verder was hij verplicht 4 lb. gr. contant te betalen aan de Zusters van het Godshuis, ten behoeve van de „simpelen” en een stuk lijnwaad te leveren ter waarde van 4 lb. gr. De pachter moest zoveel meters aanstellen als er meettafels waren: in 1616 waren er zes, omstreeks het midden der eeuw acht.

De lakenmeters werden door de pachters aangeworven en bezoldigd, maar beëdigd door de magistraat en de voogden van het Sint-Janshuis ¹¹². Om het even wie kon in aanmerking komen voor de functie van meter. Een bijzondere kennis was niet vereist. Van de meters verlangde men enkel dat ze gewetensvol hun taak zouden volbrengen. Hiertoe moesten ze zich onder ede verbinden ¹¹³. Hoewel ze beëdigd waren, aarzelden ze nochtans niet een der partijen te bevoordeligen.

Om alle bedrog uit te schakelen, gaf de magistraat in 1603, op verzoek der wevers, order een meetraam op te stellen ¹¹⁴. Dit was niet naar de zin der kooplui. Ditmaal zijn ze er evenwel niet in geslaagd de magistraat te bepraten. In 1653 waren het de kooplui, die bij de Schepenen van der Keure hun beklag maakten over de vergissingen begaan door meters en trekkers ¹¹⁵. De magistraat gaf gehoor aan hun klacht en bepaalde, dat de

(109) S.A.G., reeks 108 bis, nr 113, een ongedateerd stuk.

(110) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 114, voorgeboden, 1685, 14 december. Dit voorgebod kende geen doetreffende uitwerking, wat duidelijk blijkt uit de herhaalde herpublicatie o.a. op 12 dec. 1685, 2 juli 1693, in 1696, 1722, enz.

(111) S.A.G., Sint-Jan ten Dullen, nr. 21, 1535. De pachter moest „van maende tot maende precies tekens een twaelfde deel van de portie van den jaerlicschen pacht” betalen.

(112) S.A.G., reeks 141, nr. 172, 1648 : pachtcontract.

(113) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek II, f° 131.

(114) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19/5, 1603.

(115) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, I, f° 88 v°.

meters voortaan verplicht waren de lakens „te mercken met hun naem ende toenaeme". Zo kon men onmiddellijk achterhalen wie verkeerd had gemeten. Deze les was hun voldoende. Ze durfden het niet meer aan de kooplui nog te bedriegen.

Het verlangen om meer dan hun rechtmatig loon te vragen, was echter niet verminderd. Nu werden de wevers opnieuw het slachtoffer van hun winstbejag. Uit een enquête, ingesteld op last van de magistraat, bleek dat de meters i.p.v. één stuiver, er twee of vier vroegen. Ze bedienden eerst wie bereid waren meer te geven dan het voorgeschreven meetgeld ¹¹⁶. De landslieden, die na de verkoop van hun lijnwaad nog inkopen moesten doen, waren hierdoor in feite gedwongen de meters hun zin te geven ¹¹⁷. De lakenmeters lieten zich vooral leiden door eigenbelang. Het kon hen niet schelen wie bevoordeeld werden, als zij er maar profijt bij hadden.

Om het ontduiken van het meetgeld te voorkomen was het de kooplieden ten strengste verboden vóór het luiden van de klok op de markt te verschijnen. Men wilde verhinderen, dat ze er stoffen opkochten en deze ongemeten naar hun magazijnen overbrachten ¹¹⁸.

Ook de plattelandswevers en de kutsers lieten — als ze er kans toe zagen — het lakenmetershuis links liggen, niet zozeer om het meetrecht, doch veeleer om het recht op het inkomend linnen te ontgaan, dat aldaar moest betaald worden.

Waar werd het linnen gemeten?

Elke Gentenaar kent ongetwijfeld het lakenmetershuis op de Vrijdagsmarkt en meent misschien dat dit gebouw altijd de bestemming had, die de naam aanduidt. Dit is niet zo. Tot in 1615 placht men het linnen te meten onder de blauwe hemel, nu eens aan een meettafel, dan weer met de „el". In 1603 werd de „el", zoals gezegd, definitief vervangen door de meettafel. In 1616 waren er zoals gezegd zes tafels (5 el lang), in 1651 reeds acht ¹¹⁹. In 1615 huurde de stad de voorzaal van het meerseniershuis, dat zich bevond op de markt. De meettafels, voorheen in open lucht opgesteld, werden erin ondergebracht ¹²⁰.

De verkopers ondervonden nu minder last van de slechte weersomstandigheden, vooral „het aerm landtvolck, dat dickmaels drije, vier ende vijf mijlen verre met hun lijnwaeten ten halse ter merct commen ende somtijts drij ofte vier uren lanck nat, moe ende mat onder den blauwen hemel moesten staen, eer zij hun stuck connen vercoopen" ¹²¹.

In 1651 kocht de magistraat het huis „De Wulf" om het als lijnwaadhalle of meetplaats in te richten waardoor het de naam van lakenmeters-

(116) S.A.G., reeks 156/28, 1680.

(117) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82, 1671. De lijnwaadmarkt greep in de voormiddag plaats „principalyck ten opzichte van de landslieden, die altijd metten dach in de stadt comen, jae dickmaels van daegs te vooren, om hun laeckens soo spoedich mogelick te vercoopen om met dat geldt andere nootsaekelicke dingen te gann coopen".

(118) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 113, voorgeboden, 1685, 1691, 1708.

(119) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, III, f° 108 v°.

(120) S.A.G., stadsrekening 1615/1616.

(121) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, III, f° 108 v°.

huis kreeg ¹²².

In de loop van de XVIIe eeuw slaagde de Gentse magistraat, dank zij het uitvaardigen van een groot aantal verordeningen, er geleidelijk in een geordende marktinzichting te verwezenlijken en een doelmatige controle uit te oefenen op de lijnwaadproductie ter markt verhandeld.

De stad was vooral bekommerd om het uiterlijk aspect van het lijnwaad, daar de afzet en de reputatie van de Gentse lijnwaadhandel, die aan veel ingezetenen een broodwinning verschafte, daarvan afhing.

DE LINNENINDUSTRIE

Reeds bij de aanvang van de XVIIe eeuw was de linnenweverij te Gent de belangrijkste nijverheidstak. Ze bleef dit de ganse eeuw. De bestaande industrie werd zelfs nog verrijkt met de legatuur, een aanverwante tak, welke een buitengewone opbloei kende ¹²³.

§ 1. Het aanschaffen der grondstof.

Het vlas werd in gezwingelde toestand in de stad gebracht, waar het door groothandelaars op de vlasmarkt werd opgekocht. De Oudburg van Gent was weinig geschikt voor het verbouwen van vlas. Het was van minderwaardige kwaliteit, wat voor gevolg had, dat niet alleen de stedelijke maar ook de landelijke weverij bij voorkeur vlas uit het Land van Waas en Dendermonde verwerkte ¹²⁴.

Het lijnzaad werd ingevoerd uit het Baltisch gebied, voornamelijk uit Memel, Riga en Libau ¹²⁵. In de Oudburg gebruikte men liefst lijnzaad uit Memel, omdat dit beter gedijde op lichtere gronden. De boeren kochten het over het algemeen op de markt ¹²⁶.

De voornaamste vlassmarkten bevonden zich te Gent, Kortrijk, Sint-Niklaas, Dendermonde en Lokeren ¹²⁷. Te Gent werd de vlasmarkt gehouden op de Vrijdagmarkt. Ze had er plaats in open lucht. Zo kon men beter oordelen over de kwaliteit. Zelfs Antwerpse vlasskopers bezochten de markt ¹²⁸.

Vlashedelaars in het groot kochten vlas op en lieten dit voor eigen rekening door vrouwelijke werkkrachten hekelen ¹²⁹. De hekelaarsters werden

(122) S.A.G., reeks 107, nr. 6, f° 125 v°.

(123) J. Craeybeckx, *op. cit.*, pp. 411-468.

(124) S.A.G., reeks 107, nr. 9, 1688, 15 oktober, J. Billet, *op. cit.*, VI, f° 70.

(125) S.A.G., J. Billet, *op. cit.*, II, f° 129.

(126) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 50. Handelscorrespondentie 1702, 29 maart.

(127) G. Willemsen, *Contribution à l'histoire de l'industrie linière en Flandre au XVIIIe siècle*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, dl. VII, Gent, p. 226.

(128) S.A.G., reeks 156 bis, J. Billet, *op. cit.*, VI, f° 36.

(129) Het hekelen had tot doel het vlas zodanig te bewerken, dat het tot spinnen geschikt was. Vandaar dat de grondstof met hekels — die hetzelfde doel als de wolkam hadden — zodanig werd bewerkt, dat ze in fijne vezels werd verdeeld, waarbij de korte werden afgescheiden.

betaald overeenkomstig het aantal bewerkte „stenen”. Zo ze een ganse dag werkten, konden ze 5 stuivers verdienen¹³⁰. Einde XVIIe eeuw had echter de „grootte negotie, die in de stadt van Ghendt was in het heeckelen” veel te lijden onder de Hollandse prohibitieve maatregelen¹³¹. Het Hollandse recht van 12 gulden 10 stuivers per 100 pond gewicht op Zuidnederlands gekamd vlas, geheven van 31 december 1686 af, verwekte een crisis in deze voorbereidingsnijverheid. De Hollanders maakten van deze gelegenheid gebruik om „vele vrouwpersonen uit Ghendt, 't land van Waes ende het plattelant” naar Holland te lokken om er de „perfectie in het heeckelen aan te leeren”¹³².

Gedurende de beschouwde periode werd uit Gent gekamd vlas geëxporteerd naar Holland en Luik. Het surplus — verreweg het grootste deel — verscheen opnieuw op de markt. Welke was de bestemming van dit gekamd vlas? Het kwam in handen van landelijke en stedelijke spinsters, die zich wekelijks naar de garenmarkt begaven, waar ze het in de loop van de week gesponnen garen verkochten. Op de vlasmarkt schaften ze zich de grondstof aan, nodig om een week te spinnen.

Als spinsters traden over het algemeen weduwen en ongehuwde vrouwen op. Volgens G. Willemsen waren ze blootgesteld „à toutes les fluctuations du marché et néanmoins leur salaire était dérisoire. Celui-ci était évalué à 5 sols par jour, pour un travail qui commençait à trois ou à quatre heures du matin pour finir à neuf heures du soir”¹³³.

Te Gent werd er druk gesponnen. Uit de industriële telling van 1738 blijkt dat er, naast de wevers, spoelers en bommers, „duizenden gheemployeerden waren, de meerderendeel spinders ofte spinsterrigghen, die woonen op al de wijcken van de stadt ende om hun armoede ten grootendeele leven met aelmoesen”¹³⁴. De spinsters hebben nooit een corporatieve inrichting gekend. Het spinnewiel doen draaien werd niet beschouwd als een industrie. Het was slechts een huiselijke bezigheid. Naast het garen, door stedelijke en landelijke spinsters ter markt gebracht, werd er veel ingevoerd door kutsers, die het op de landelijke markten opkochten¹³⁵.

Sedert 1540 werd de garenmarkt gehouden op de Vrijdagsmarkt vóór het Meerseniershuis. Deze plaats was „open ende accessible van alle canten”. In 1585 werd de markt echter verlegd naar „een plaetsken” achter de Vrijdagsmarkt. De wevers en twijnders beweerden dat dit een „vuil, nauw ende stijckende straethen” was¹³⁶.

Wegens de opbloei van de linnenindustrie, na de crisis van de XVIIe eeuw, was deze plaats te klein geworden. Daarom richtten de linnenwevers en twijnders zich in een rekwest tot de magistraat met het verzoek: „van het stuk van de Vrijdagsmarkt ende plaetsken daerachter een ghemeene

(130) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 46, 1672, 18 oktober „... la pierre poise 6 Lb.”. Een „steen” = 2 kgr 5995.

(131) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19, 1696.

(132) *Ibid.*, eod. loco.

(133) G. Willemsen, *op. cit.*, p. 227.

(134) S.A.G., reeks 156/16, nr. 3, 1738.

(135) S.A.G., reeks 156/16, nr. 19, 1698, 1690.

(136) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 19. Een rekwest vermoedelijk van 1620.

gaerenmarct te maecken, open ende accessible van alle canten". Zij hielden volgende redenering: zo de markt niet gehouden werd op de Vrijdagsmarkt, zou de Gentse garenhandel „tot groot leedwezen ende schaede voor de ghemeente ghediverteert worden te Eecllo, Deinze, Zothehem, Wetteren, Gavere ende anderen plattelande, die deur de troubelen gheruïneert ende vergaen zijn gheweest ende daerdeure opcomen zouden, alwaar de tijck- en lijnwaetwevers, mitsgaeders de twijnders haerlieden gaerne ende incoop zouden moeten zoeken, soo sij atreede ghedwongen hebben gheweest te doene" ¹³⁷. De magistraat gaf aan hun verzoek echter geen gehoor.

De bloei van de linnenindustrie te Gent en omstreken was zo aanzienlijk dat hij een tekort aan grondstof verwekte waarvan de uitwerkselen nog verscherpt werden door het optreden van voorkopers ¹³⁸. Daartegen werden maatregelen getroffen. Tot verhinderling van marktafleiding was de verkoop onderweg verboden. De kutsers, die minimum 100 pond invoerden, mochten echter iedere marktdag, dus vrijdags, hun garen verkopen in de huizen palend aan de markt ¹³⁹.

In de tweede helft der XVIIe eeuw had de Gentse garenmarkt af te rekenen met landelijke concurrentie. Deze werd enigszins veroorzaakt door het financieel beleid van de Gentse magistraat zelf. Een typisch voorbeeld: in 1652 klaagde de Gentse linnenweverij dat het pondrecht op ruw garen, 12 gr. het 100 pondgewicht, de kutsers en dorpelingen ertoe aanspoorde hun garen elders te verkopen ¹⁴⁰. Een verzoekschrift, in 1698 door de twijnders aan de magistraat gericht, verklaart dat er „ten plattelande in diverse plaatsen mercten opcomen (o.a. te Sint-Niklaas en Lokeren) ende dat aldaar meer vertiert ende ghenegocieert wordt als binnen dese stadt, ten respecte sij aldaer vrij ende exempt sijn van alle lasten" ¹⁴¹.

De onophoudelijke uitbreiding van de linnenindustrie te Gent en omgeving, stelde in de tweede helft van de XVIIe eeuw een ernstig grondstofprobleem, zodat men verplicht was vreemd garen in te voeren.

Silezisch of Oosters spinaalgaren mocht onbelast ingevoerd worden, omdat het ruw „bij d'inwoonders ghemanufactureerd werd om te converteren in een ander fabricque" ¹⁴².

§ 2. De tijd- en lijnwaadindustrie.

Alhoewel het ambachtelijk archief van de tijd- en lijnwaadwevers — sedert 1358 vormden zij één ambacht — tegelijk handelt over de tijd- en lijnwaadweverij, vonden wij er niets concreets over de tijdnijverheid op zichzelf ¹⁴³. Ook de overige geraadpleegde bronnen verstrekken geen in-

(137) *Ibid.*, eod. loco.

(138) Wat de bevoorradingsmoeilijkheden van de Vlaamse linnenindustrie betreft, zie Et. Sabbe, *op. cit.*, I, pp. 415-420; G. Willemsen, *op. cit.*, p. 233 en vlgde.

(139) S.A.G., reeks 108 bis, nr. 113, voorgeboden, 1715.

(140) S.A.G., reeks 156/16, nr. 19, 1652, 1684.

(141) S.A.G., reeks 156/16, nr. 19, 1698.

(142) S.A.G., reeks 156/16, nr. 19, 1684.

(143) Van het ambachtelijk archief der tijd- en lijnwaadwevers zijn slechts een elftal registers en bundels bewaard gebleven. Cf. S.A.G., reeks 156, nr. 82, 82/1-3, reeks 196, nr. 1-7.

lichtingen. J. Billet licht ons uitvoerig in over de Gentse lijnwaadweverij, maar betreffende de tijklinnenweverij vermeldt hij enkel, dat te Gent „fijne tycken van wit spinael voor bedden, hoofdpullems ende cussens” geweven werden ¹⁴⁴.

1. *De getalsterkte van de tijk- en lijnwaadwevers en het aantal werkende getouwen.*

Volgens het neringbestuur was het ambacht van de tijk- en lijnwaadwevers het belangrijkste van Gent ¹⁴⁵. Ondanks een grondig onderzoek, slaagden we er niet in betrouwbare gegevens betreffende de getalsterkte der Gentse linnenwevers te achterhalen.

Een rekwest, in 1671 door het neringbestuur gericht aan de magistraat, verklaart dat hun nering „bestaet in soo menich honderden van personen” ¹⁴⁶.

Prof. H. Van Werveke vermeldt in „Gent, schets van een sociale geschiedenis” dat er in de eerste helft der XVIIe eeuw 600 à 700 linnenwevers werkzaam waren ¹⁴⁷. Voor de tweede helft kunnen we, aan de hand van de inschrijvingen in het ambacht, het aantal te Gent gevestigde linnenwevers op 800 à 900 schatten ¹⁴⁸.

Tijdens de tweede helft der XVIIe eeuw traden er jaarlijks gemiddeld 30 personen tot de nering toe. Het tijkweversboek verschaft echter enkel inlichtingen over de vrije wevers, d.w.z. over personen, die de vrijdom in de nering gekocht hadden.

Er waren echter veel onvrije wevers! Dit blijkt overduidelijk uit het verbazend hoog aantal inschrijvingen in 1667. Toen traden er ineens 105 personen tot de nering toe, wat opvallend veel is vergeleken met vorige jaren, die gemiddeld slechts 30 inschrijvingen boekten. Dit feit was te wijten aan de keur, die op 19 augustus 1667 door de Gentse magistraat werd uitgevaardigd en waarin werd bepaald dat „niemand de neeringh mocht uitoefenen, dan zij die daerin vrij zijn” ¹⁴⁹.

Wie niet kon bewijzen dat hij lid was van het ambacht, werd beschouwd als onvrij en beboet met 20 sch. gr. De gezworenen kregen verder opdracht bij de onvrije wevers „de boomen van het ghetouw af te haelen met het gaeren ende werck dat daerop is”. Het is dus duidelijk, dat de onvrije wevers tot de nering toetraden om te voorkomen dat hun goed werd aan- geslagen en zichzelf beboet.

Wat het aantal getouwen betreft, daarover zijn we slechts ingelicht sedert 1696, in welk jaar een taks van 6 groten op ieder werkend getouw werd

(144) S.A.G., J. Billet, Politie-Boek, VI, f° 66.

(145) Cf. supra.

(146) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82, 1671.

(147) H. Van Werveke, *Gand, esquisse d'histoire sociale*, Brussel, 1646, p. 90. Bij ons archiefonderzoek zijn we er niet in geslaagd de hand te leggen op deze gegevens.

(148) S.A.G., reeks 196 1 B, Tijkweversboek (1370-1792). Pas vanaf 1649 werd jaarlijks regelmatig het aantal nieuwe leden ingeschreven.

(149) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82/3, 1667, 19 augustus.

ingesteld, om de onkosten van de nering te helpen dekken ¹⁵⁰.

Volgende tabel geeft een overzicht van het aantal werkende getouwen van 1686 tot 1738.

<i>Jaartal</i>	<i>Werkende getouwen</i>	<i>Jaartal</i>	<i>Werkende getouwen</i>	<i>Jaartal</i>	<i>Werkende getouwen</i>
1686	385	1704	378	1722	237
1687	475	1705	352	1723	216
1688	430	1706	380	1724	231
1689	411	1707	400	1725	212
1690	397	1708	386	1726	234
1691	416	1709	323	1727	200
1692	430	1710	366	1728	180
1693	405	1711	327	1729	243
1694	410	1712	319	1730	240
1695	401	1713	223	1731	241
1696	408	1714	293	1732	267
1697	411	1715	204	1733	225
1698	402	1716	281	1734	246
1699	386	1717	304	1735	463
1700	390	1718	264	1736	422
1701	380	1719	320	1737	260
1702	351	1720	320	1738	190
1703	400	1721	320		

In 1738 werden er slechts 190 getouwen getaxeerd. De industriële telling, die in dat jaar gehouden werd, vermeldt echter 500 meesters „waervan de meestendeel wercken als knechten ende niet genoegh ende winnen om daarmede te connen subsisteren, dewelcke oock dicwijls sonder werck sijn”. Daarnaast gewaagt men nog van 200 knechten en 300 leerlingen. De knechten hadden maar „de helft van den tijd werck” ¹⁵¹.

Opvallend is hier de tegenstelling tussen het aantal werkende getouwen, waarop de jaarlijkse taks werd geheven, en het relatief veel hoger aantal inschrijvingen in het ambacht.

Een proces, in 1707 door de nering der tijk- en lijnwaadwevers ingespannen tegen de linnenwevers-loonarbeiders, verschaft ons een antwoord. Uit dit proces blijkt dat een aantal wevers effectief ontsnapte aan de taks op de getouwen, nl. de „meesters” die per dag betaald werden door kooplieden in wier dienst zij stonden ¹⁵². In de grote exportnijverheden heeft men te maken met een corporatisme dat wel erg afwijkt van het klassiek patroon.

(150) S.A.G., reeks 196, nr. 4.

(151) S.A.G., reeks 156, nr. 3, 1738.

(152) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82/1, 1707. De linnenwevers-loonarbeiders weigerden de jaarlijkse taks te betalen, omdat deze „ommestellynghe hen uytperste”. De nering antwoordde dat „schoon sij voor loon ofte in dachhuere wercken, sij evenwel oock meesters sijn, ende vervolghens ghehouden tot alle hetgone, daertoe d'andere meesters verplicht sijn”.

2. De industriële organisatie.

Uit de handelscorrespondentie van de Gentse linnenkoopman, F.J. Jacopssen, blijkt dat de Gentse weverij, naast fijn lijnwaad — gantes en brabantes —, ook blauw en gestreept lijnwaad, een ruwe stof, fabriceerde. Blauw en gestreept lijnwaad werd op het platteland rond Gent niet vervaardigd. Het werd door de Gentse wevers slechts geweven op bestelling van de kooplui¹⁵³. Vooral op het einde van de XVIIe eeuw werd er veel gestreept lijnwaad vervaardigd en „verbezigt tot het maecken van broecken”. Grote hoeveelheden werden geëxporteerd naar Spanje¹⁵⁴.

Gantes, brabantes en presillas werden ook „vier ofte vijf mijlen rondom de stadt op het platteland gheweven door de landslieden, die het lijnsaet coopen comende uit het Oosten, dat sij saeyen, opdoen, roten, boten, zwingelen, heckelen, spinnen ende weven, ende waervan sij maecken groote sommen ghelt, ende van een partie van 20 stukken, fijne ende groffe door-een, sullen sij ontvangen ten minsten 600 guldens”¹⁵⁵.

Op het platteland, vooral in Drongen, weefde men presillas: de grofste en goedkoopste soort¹⁵⁶.

Wegens de concurrentie van de plattelandslinnenweverij moesten de stedelijke wevers zich wel toeleghen op een fijner en meer gespecialiseerd weefsel.

Voor de landslieden was het weven meestal slechts een bijverdienste, vooral in de winter¹⁵⁷. De stedelijke wevers leefden uitsluitend van hun industriële huisarbeid.

Enkele inlichtingen aangaande de breedtemaat en de waarde der lijnwaadsoorten achten we hier niet overbodig¹⁵⁸.

1) GANTES: waren gefabriceerd van vlaggaren en hadden een breedte van één el en een vierendeel. In de handel werden ze gewoonlijk „vijfkwarten” (5/4) geheten. In de Gantes onderscheiden we:

a) *Superfijne Gantes*: deze werden meestal over land vervoerd. De zee werd voor dit fijn linnen liefst gemeden. Om de Pyreneeën, Apennijnen en andere gebergten over te trekken werden ze in pakken van 200 à 300 pond, op de rug van muilezels geladen. Dit goed moest uiterst fijn en kostbaar zijn uit hoofde van de vele tollens, hoge vrachtprijzen en andere rechten, waar het onderhevig aan was.

b) *Fijne Gantes*: doorgaans per schip geëxporteerd naar Spanje, Italië, Frankrijk en Engeland.

(153) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 48. Handelscorrespondentie met Jean Luyx, 1692, nov. 2, nr. 51, 1706, 29 maart „... de ghestrepte lijwaeten moeten we expres laten maecken ende daertoe de tijdt hebben van 3 weecken à een maend.”

(154) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82, 1706. Verklaring afgelegd door de Schepenen van de Keure.

(155) S.A.G., J. Billet, II, f° 129.

(156) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 46, Handelscorrespondentie, 1677, december.

(157) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 7, 1707.

(158) S.A.G., J. Billet, II, f° 130. Memorie van alle soorten lijnwaeten die op onze markt van Ghendt worden vercocht om te senden op Spaignen, Italyen, Frankerycke, Inghelant ende Hollant.

c) *Gewone Gantes*: de inkoopprijs schommelde tussen 20 en 28 groten per el. Gentse commissionarissen kochten deze stoffen voor Franse en Engelse kooplui.

2) **BRABANTES**: insgelijks van vlasgaren gefabriceerd. Ze kenmerkten zich door een breedte van anderhalve el. De kooplui noemden deze lakens zes-kwartten (6/4). Volgens de kwaliteit onderscheiden we:

a) *Superfijne Brabantes*: over het algemeen gekocht voor rekening van Spaanse handelaars, golden van 24 tot 30 groten de el.

b) *Fijne Brabantes*: golden 20 à 25 groten de el.

c) *Gewone Brabantes*: golden doorgaans 16 à 21 groten de el.

3) **PRESILLAS**: vervaardigd van werkgaren, 6/4 breed. Ze dienden tot het maken van scheepszeilen en broeken.

a) *Fijne Presillas*: van 14 tot 17 gr. de el.

b) *Gewone Presillas*: van 12 tot 15 gr. de el.

Lijnwaad dat smaller, grover en dunner was, kwam niet in aanmerking voor export. Het werd gebruikt voor zakken, pakgoed, zeil voor wagens en karren.

In de laatste decennia der eeuw werden er practisch geen fijne soorten meer vervaardigd. Over gans de lijn stelt men een gevoelige prijsdaling vast¹⁵⁹. Ruwe presillas werden verkocht aan 11 à 13 gr. de el; gewone brabantes aan 13 tot 16 gr.; brabantillas aan 16 tot 20 gr.; brabantes coffres, 20 tot 24 gr.; fijne brabantes coffres aan 24 tot 30 gr. en superfijne coffres aan meer dan 30 gr.

Aangaande de daling der lijnwaadprijzen schreef Jacopssen: „noyt mijns levens hebbe ick onse lijwaeten betercoop gheweten als nu, dat mits de differentie van de negotie met Hollant ende Inghelant”.

De Gentse lijnwaadindustrie fabriceerde dus een aantal lijnwaadsoorten, waarvan de kwaliteit zeer uiteenlopend was, wat duidelijk blijkt uit de prijsverschillen.

Het merendeel der stedelijke wevers werkte voor eigen rekening. Zodra hun stuk geweven was, gingen ze het op de markt tegen contante betaling verkopen. Vervolgens schaften ze zich op de vlas- en garenmarkt de grondstof aan, die ze nodig hadden voor een nieuw stuk. Het waren dus in zekere zin kleine zelfstandige ondernemers.

Naast de zelfstandige wevers waren er ook linnenwevers-loonarbeiders, die werkten voor kooplui. Hoewel ze een stukloon ontvingen, voerden ze toch de titel van „meester”¹⁶⁰.

Over het algemeen waren de stedelijke wevers eigenaar van hun getouw. De kostprijs was immers niet zo hoog. Uit de „Staten van Goed” blijkt dat bij het overlijden van een wever de waarde van zijn getouw geschat werd op 396 à 540 groten¹⁶¹.

De aankoopprijs van een nieuw getouw viel niet duurder uit dan een

(159) R.A.G., FF, Jacopssen, nr. 49, handelscorrespondentie 1696, 9 september; 1696, 23 februari; nr. 50, 1699, 29 december.

(160) S.A.G., reeks 165 bis, nr. 81/2, 1707.

(161) S.A.G., Registers, „Staten van Goed”, 330/206, f° 273 (Jan Devenijn; Minuten „Staten van Goed”, 332/282, 1699, 4 maart (Adriaan Debbaut).

gewoon stuk lijnwaad, dat een waarde had van 3 lb. gr. (= 720 groten). Er werden nochtans getouwen verhuurd ¹⁶².

Wat dus het bezit der productiemiddelen betreft: deze waren voor het grootste deel in handen van de wevers zelf, zodat men ze van dit standpunt uit, als kleine zelfstandige ondernemers zou kunnen beschouwen.

De waarde van een getouw was echter zo gering, dat deze norm veel van zijn betekenis verliest. Daarbij komt dan nog de geringe waarde van het ander alaam, dat bij het weven te pas kwam.

Sprekende van de stedelijke wevers als van kleine zelfstandige ondernemers roept onwillekeurig een beeld van relatieve welstand voor de geest, waarvan er moeilijk sprake kan zijn. Hun zogezegde zelfstandige positie vloede enkel voort uit de structuur van de nijverheid en de handel.

Voor de hulpkrachten van de wevers, de spoelers en bommers, lag het loon zeer laag. Het is duidelijk dat geen zelfstandig arbeider, met een dergelijk beroep een gezin in leven kon houden.

Het spoelen en bommen was dan ook het werk van jongelui, die bij een wever in dienst traden om het ambacht te leren. Zij konden er nauwelijks „den ontbijt winnen”, zodat hun ouders verplicht waren hun het middagen avondmaal te verschaffen ¹⁶³.

We hebben het merendeel der stedelijke wevers gekenmerkt als kleine zelfstandige ondernemers. Hoewel blijkt uit hetgeen volgt, dat deze opvatting niet onjuist is, zullen we toch voor een paar punten voorbehoud moeten maken. Het merendeel der wevers bezat, zoals reeds gezegd, een eigen getouw. Dit was echter niet het enige productiemiddel waarover een wever beschikte. Hij bezat o.a. ook spoelwielen, bobijnwielen, enz.

Niet alle benodigdheden waren eigendom van de wever. De weefkammen huurde hij doorgaans van een kamslager, die er een vrij hoge huur voor vroeg ¹⁶⁴.

Eerste voorbehoud: al was de wever uit het oogpunt van het bedrijfskapitaal een voor het grootste deel zelfstandige ondernemer, toch was dit kapitaal zeer gering, zodat hij moeilijk de vergelijking met een waarachtig zelfstandige ondernemer kan doorstaan.

Ook de plaats, die het merendeel der stedelijke wevers in het proces van fabricage en handel bekleedde, lijkt op die van een zelfstandige. Zij kopen het garen op de garenmarkt en verkopen hun product aan de linnenkooplui op de lijnwaadmarkt. Hier moet echter een uitzondering gemaakt worden voor de wevers, die blauw en gestreept lijnwaad fabriceerden op bestelling van linnenkooplui die tegelijk koopman en in zekere zin industrieel ondernemer waren.

De zogezegd onafhankelijke positie van het merendeel der stedelijke wevers was dus vaak meer schijn dan werkelijkheid.

(162) S.A.G., Registers „Staten van Goed” 330/177, 1670, Minuten 332/23, 15.

(163) S.A.G., reeks 156, nr. 3. Industriële telling van 1738.

(164) S.A.G., reeks 156/27, nr. 4 „de huere van de cammen wordt niet bij d'elle betaelt maet par stuck”. S.A.G., Minuten Staten van Goed, 332/282, 1699, 14 maart (A. Debbaut) : „... over camhuere 11 sch. 8 gr.”.

§ 3. De ambachtelijke organisatie.

Gedurende de XVIIe eeuw steunde de inrichting van de verenigde tijd- en lijnwaadwevers op de Carolijnse Concessie ¹⁶⁵, een keur van 19 augustus 1667 ¹⁶⁶ en op een decreet van 20 juni 1708 ¹⁶⁷.

De nering stond onder toezicht van een deken en van twee gezworenen „dewelcke benefens de twee afgegaen ghezwoornen ende huysmeester of ontvanger van de aermen de directie van de neeringh vormden” ¹⁶⁸. Verder was er nog de knaap belast met het innen der boeten.

Dit bestuur werd aangesteld en beëdigd door de stadsmagistraat. Van een verkiezing door de leden zelf was geen sprake. De aftredende bestuursleden moesten jaarlijks in bijzijn van de nieuw-verkozenen aan de magistraat rekenschap geven over hun beheer. Pas daarna werden deken, gezworenen en knaap door de schepenen „van huerlieden dienst, diligentie ende arbeid ghesallarieert”.

De corporatie — in feite meer een stedelijk bedrijfskader — was bedoeld voor alle stedelijke linnenwevers. Volgens de Carolijnse Concessie „mocht eenieghelic weesende poorter van Ghendt in de voors. neeringhe comen, mits alvooren doende behoorlicke preuve”, waarbij een admissiegeld van 6 gulden verschuldigd was.

Uit de keur van 1667 blijkt evenwel, dat de bekwaamheidsproef niet meer vereist was ¹⁶⁹. Zelfs vreemdelingen, die het poorterschap nog niet verworven hadden, waren lid van het ambacht ¹⁷⁰.

Tot omstreeks 1667 waren er, zoals reeds werd aangetoond, ook veel onvrije linnenwevers.

Alle leden van het tijd- en lijnwaadambacht voerden de titel van meester. Wat heeft de term „meester” hier nog te betekenen? Hij sloeg, zoals reeds gezegd, zowel op de wevers-fabrikanten als op de wevers-loonarbeiders in hun dienst. Mits betaling van een gering inschrijvingsrecht, kon immers eenieder de vrijdom verwerven.

Haast alle wevers hadden slechts één getouw. Oud geworden, vielen zij de armenbus van de nering ten laste. Deze laatste beoefende de liefdadigheid jegens haar behoeftige leden. In de XVIIe eeuw werden er acht „aerme mannekens” ondersteund ¹⁷¹.

Dat de nering bezorgd was om het lot van haar oude en onvermogene leden verwondert ons niet, wanneer we weten dat de linnenwevers in de bronnen als „seer schaemele lui” worden afgeschilderd.

Gedurende de XVIIe eeuw was de corporatieve organisatie van de tijd- en lijnwaadwevers dus zeer los en weinig doeltreffend. In de nering gaven

(165) Bibl. Univ. Gent, Hs. nr. 58 „Ordonnanciën der neeringhen van Ghendt”, pp. 377-287.

(166) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82/3, 1667, 19 augustus.

(167) F. de Potter, *op. cit.*, V, p. 166.

(168) S.A.G., reeks 156/7. Vrije neringen en algemene opgave van hun goederen, p. 168 en vlg.

(169) S.A.G., reeks 156 bis, nr. 82/3, 1667, 19 augustus.

(170) S.A.G., reeks 122, nr. 4. Bouck van de poorterye: 1542 - 1651, f° 131, f° 140, enz.

(171) S.A.G., reeks 196, 1 B, Tijdweversboek, 1685, 1688.

de linnenkooplui — zij zetelden overigens in het bestuur — de toon aan¹⁷². Autonomie, bevoegdheid tot zekere hoogte de eigen aangelegenheden te regelen, had de nering niet. De magistraat vaardigde steeds de ordonnanties uit, dit een regeling bevatten voor de industrie of een van haar onderdelen. De stadsmagistraat was dus in feite het hoofd van de nering. De wevers beweerden terecht dat de schepenen van der Keure de „opperregenten der neeringhen” waren.

BESLUIT

Uit het voorgaande mag men concluderen dat, wat de Gentse textielindustrie en -handel betreft, de XVIIe eeuw niet alleen een merkwaardig herstel bracht, maar zelfs een onverwachte expansie.

De Gentse linnenmarkt groeide uit tot de voornaamste van de Zuidelijke Nederlanden.

Het vlasbedrijf nam in het Gentse zakenleven een ongemeen belangrijke plaats in. Voor de landslieden was de linnenindustrie slechts een bijverdienste, doch voor de stedelijke wevers vormde ze het hoofdbestaan. Wegens de concurrentie van de plattelandslinnenweverij, die vooral grof lijnwaad vervaardigde, waren de stedelijke wevers gespecialiseerd in fijnere en duurere weefsels.

De Gentse groothandelaars traden op als industriële ondernemers: zij lieten zich in met het begin- en eindproces van de lijnwaadproductie. Het grootste deel van de fabricage was echter aan hun toezicht onttrokken en de grondstof was gedurende meerdere op elkaar volgende bewerkingen, niet eens hun eigendom.

Daar duizenden een broodwinning vonden in de linnenindustrie en -handel stond alles in functie van de buitenlandse afzet. De kooplieden vonden dan ook meestal een goed gehoor bij het stadsbestuur.

De studie van de Gentse linnenindustrie en -handel leidt tot het besluit dat de XVIIe eeuw, ook wat de vlasindustrie betreft, niet in het minst het ramspoedig karakter gehad heeft, m.a.w. niet de „Ongelukseeuw” was die men er tot in een recent verleden in zag.

(172) S.A.G., reeks 154 bis, nr. 19/5, 1603. Een rekest door de wevers gericht aan de magistraat. „... sommighe cooplieden, vrij wevers sijnde ende de neeringhe niet doende, ghepromoveert wesende als gheswoorne, hebben daerinne huerlieden selve ghesocht, ter groter schaede van de supplianten”.